

International
Labour
Organization

Ambasada Britanică
la Chișinău

► O sinergie a creșterii economice și oportunităților de angajare

O analiză a sistemelor de piață a sectorului
pomușoarelor în Republica Moldova

Drepturile de autor © Organizația Internațională a Muncii 2021
Prima ediție (2021)

Publicațiile Biroului Internațional al Muncii beneficiază de drepturile de autor în temeiul Protocolului 2 al Convenția mondială cu privire la drepturile de autor. Cu toate acestea, fragmente scurte din acestea pot fi reproduse fără autorizație, cu condiția indicării sursei. Pentru drepturile de reproducere sau traducere, cererea trebuie făcută la Publicațiile ILO (Drepturi și licențe), Biroul internațional al muncii, CH-1211 Geneva 22, Elveția sau prin e-mail: rights@ilo.org. Biroul Internațional al Muncii salută astfel de cereri.

Bibliotecile, instituțiile și alți utilizatori înregistrați la o organizație de drepturi de reproducere pot face copii în conformitate cu licențele eliberate lor în acest scop. Vizitați www.ifrro.org pentru a găsi organizația pentru drepturile de reproducere din țara dvs.

ISBN: 9789220344996 (Web PDF)

Raportul este disponibil în limba engleză: *A Synergy of Growth and Employment Opportunities: A Market Systems Analysis of the Berry Sector in the Republic of Moldova*, ISBN: 9789220344989 (Web PDF)

Denumirile utilizate în publicațiile ILO, care sunt în conformitate cu practica Organizației Națiunilor Unite, și prezentarea materialului în acestea nu implică exprimarea vreunei opinii din partea Biroului Internațional al Muncii cu privire la statutul juridic al vreunei țări, zone sau teritoriu sau a autorităților sale, sau cu privire la delimitarea frontierelor sale.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în articole semnate, studii și alte contribuții le revine exclusiv autorilor lor, iar publicarea nu constituie o aprobare de către Biroul Internațional al Muncii a opiniilor exprimate în acestea.

Referirea la denumirile firmelor și produsele și procesele comerciale nu implică aprobarea lor de către Oficiul Internațional al Muncii și vreo nemenționare a unei anumite firme, produs sau proces comercial nu este un semn de dezaprobare.

Informații despre publicațiile și produsele digitale ale ILO pot fi găsite la: www.ilo.org/publns.

Toate fotografiile utilizate în raport: © Ion Buga/ ILO
Harta Republicii Moldova: © iStock

Această publicație a fost elaborată în cadrul proiectului "*Analiza sistemelor de piață pentru lanțurile valorice ale mierii și pomușoarelor din Moldova*", finanțat cu ajutorul Marii Britanii din partea guvernului britanic și livrat de Organizația Internațională a Muncii (ILO) în colaborare cu Fondul pentru Buna Guvernare al Regatului Unit.

Ambasada Britanică
la Chișinău

International
Labour
Organization

► O sinergie a creșterii economice și oportunităților de angajare

O analiză a sistemelor de piață a sectorului pomușoarelor în Republica Moldova

Note

Cu privire la confidențialitate. Toate datele colectate prin cercetări primare au fost făcute anonime, astfel încât persoanele să nu poată fi identificate. În schimb, ne referim în termeni generici la „intervievat(ți)”, „informatori” sau „respondenți”.

Despre limitările studiului. Studiul este elaborat în mare parte pe baza percepțiilor și opiniilor principalelor părți interesate din sector. Deși informațiile au fost triangulate de diferite surse acolo unde este posibil, se recunoaște că nu toate opiniile și percepțiile ar putea fi verificate și validate.

Cu privire la viziuni și opinii. Viziunile și opiniile din această evaluare le aparțin autorilor, și nu Organizației Internaționale a Muncii sau Biroului regional din Budapesta al acesteia.

► Mulțumiri

Prezentul raport a fost întocmit de Mariana Radov și Octavian Olaru. Lucrarea a fost coordonată, revizuită și finalizată de Judith Dongus, Ofițer tehnic (JPO), Dezvoltarea întreprinderilor și crearea locurilor de muncă, la Biroul ILO pentru Europa Centrală și de Est, cu susținerea și sprijinul tehnic al proiectului LAB din birourile de la Geneva.

Echipa de cercetare îi mulțumește biroului ILO Moldova pentru tot sprijinul acordat.

Deși ar fi o provocare de enumerat toate persoanele și organizațiile implicate individual, echipa ar dori să aducă mulțumiri pentru cantitatea generoasă de timp și informații oferite de fiecare persoană care a convenit să fie interviuată și/sau a participat la atelierul de validare.

Cuprins

Mulțumiri	ii
Abrevieri și acronime	iv
Rezumat	v
Introducere	1
Prezentarea Proiectului	1
Scopul și domeniul de aplicare al studiului	2
Metodele de studiu	2
Structura raportului	3
Structura sectorului	5
Prezentarea generală a pieței	5
Istorie și tendințe	6
Rolul grupului-țintă	9
Sistemul de piață	13
Nucleul pieței	14
Piața pentru pomicol	16
Funcții de sprijin	17
Norme și reglementări	20
Rezumatul constrângerilor	22
Oportunități	25
Principalii actori de pe piață	25
Domeniile potențiale de intervenție	28
Concluzie	35
Anexa A: Bibliografia	36
Anexa B: Lista interviurilor de cercetare	38

► Abrevieri și acronime

ACSA	Agenția Națională de Dezvoltare Rurală
AFM	Ancheta forței de muncă
AIPA	Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură
ANSA	Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor
APM	Agricultura Performantă în Moldova
ARPCC	Analiza riscurilor și punctele critice de control
BECD	Biroul Regatului Unit pentru Afaceri Externe, Comunitate și Dezvoltare
RRD	Reducerea riscului de dezastru
FAO	Organizația pentru Alimentație și Agricultură
FBG	Fondul pentru Buna Guvernare
FEM	Forumul Economic Mondial
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
ILO	Organizația Internațională a Muncii
ÎPT	Învățământul profesional-tehnic
M4P	„A face piețele să funcționeze pentru cei săraci”
MACP	Agricultura competitivă în Moldova
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MDL	Leul moldovenesc
IMM	Întreprideri Mici și Mijlocii
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întrepriderilor Mici și Mijlocii
PPM	Participarea pe piața muncii
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SDC	Agenția elvețiană pentru dezvoltare și cooperare
TM	Tonă metrică
UE	Uniunea Europeană

▶ Rezumat

Cu finanțare din partea Ambasadei Marii Britanii la Chișinău prin Fondul pentru Buna Guvernare al Regatului Unit, Organizația Internațională a Muncii (ILO) a fost însărcinată să efectueze o analiză a sistemelor de piață a sectorului pomicol din Republica Moldova. Scopul prezentului studiu a fost de a înțelege mai bine constrângerile pieței care limitează crearea locurilor de muncă, obținerea unor venituri mai mari și o productivitate sporită în cadrul sectorului - în special în ceea ce privește femeile și persoanele cu dizabilități - și identificarea unui set practic de acțiuni bazate pe dovezi care abordează și elimină constrângerile în cauză.

Producerea pomicolului este în creștere constantă pe întregul teritoriu al Republicii Moldova în ultimii cinci ani. Printre factorii principali ai acestei tendințe în creștere se numără o marjă de profit mai mare pentru pomicol decât pentru orice altă cultură legală. Mai mult, Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură oferă o subvenție post-investiție finanțată de stat pentru investiții în sectorul pomicolului.

Republica Moldova este o țară cu zone predominant rurale. Puțin peste 100.000 de agricultori la nivel național cultivă pomicol. Majoritatea agricultorilor practică agricultura de subzistență și semi-subzistență, care reprezintă 80% din suprafața totală cultivată cu pomicol din țară. Majoritatea cultivă căpșuni, dar și zmeură, agrișe, coacăză neagră și roșie, goji și mure.

Obiectivul acestei cercetări este de a înțelege constrângerile sistemice și oportunitățile pentru generarea unei valori mai mari și a unui loc de muncă decent de-a lungul lanțului valoric al pomicolului din Moldova, cu accent pe femei ca grup țintă și reflectând asupra subiectului dizabilității acolo unde este posibil. Femeile reprezintă 39% din forța de muncă din sectorul agricol din țară. Totuși estimările unor informatori cheie sugerează că această cifră este mult mai mare pentru sectorul pomicolului, variind de la 70 la 75 la sută.

Această analiză a identificat trei constrângeri principale ale pieței ca limite pentru dezvoltarea durabilă a sectorului pomicolului și potențialul acestuia pentru crearea unei valori adăugate mai mari. Constrângerile includ, de asemenea, volume reduse de recoltă și o poziție slabă la export. Agricultorii moldoveni vând cantități mici de pomicol și astfel furnizează volume mici, atât pe piața internă, cât și pe cea internațională. Acest lucru se datorează materiei prime de calitate scăzută, cum ar fi răsadurile,¹ abilităților de negociere slabe și cooperării reduse între diferiți actori. În al doilea rând, există puține posibilități de educație continuă în cultivarea pomicolului în țară, ceea ce duce la lipsa abilităților tehnice și a expertizei. În cele din urmă, sectorului pomicolului îi lipsește o strategie națională specifică care să permită o mai bună cooperare între toți actorii.

A fost elaborată o strategie de intervenție potențială pentru a aborda cauzele care stau la baza constrângerilor pieței semnalate în analiză, care se bazează pe trei domenii:

- 1. sporirea productivității la nivelul gospodăriei agricole printr-un acces mai bun la materie primă și cunoștințe:** facilitarea accesului agricultorilor la materia primă de calitate, inclusiv răsaduri locale, și consolidarea strategiilor de marketing și vânzare ale pepinierelor, furnizorilor de materie primă și agro-magazine;
- 2. cooperarea pentru „a ajunge pe piață” și stabilirea parteneriatelor:** schimbarea comportamentului actual și încurajarea agricultorilor să coopereze prin legături între agricultori și furnizorii majori de materie primă, cumpărători, prelucrători și exportatori, și îmbunătățirea cunoștințelor și accesului acestora la informații; și
- 3. sinergizarea funcțiilor de sprijin și guvernarea:** crearea unei rețele proactive și incluzive pentru sectorul pomicolului, care înțelege că construirea piețelor pentru agricultori necesită parteneriate cu întreprinderi, actorii de stat, agențiile internaționale de dezvoltare și proiectele existente ale donatorilor.

¹ În continuare, în prezentul raport, răsadurile se referă la stocul cu rădăcină goală, adică vârstari, butași și tufe de căpșuni, zmeură, coacăză etc.

01

► Introducere

Prezentarea Proiectului

Fondul pentru Buna Guvernare (FBG) este o inițiativă a Biroului Regatului Unit pentru Afaceri Externe, Comunitate și Dezvoltare (BECD), care își propune să sprijine țările-țintă din regiunea Parteneriatului Estic și din Balcanii de Vest să dezvolte o rezistență mai mare împotriva șocurilor interne și externe. Proiectul încearcă să construiască stabilitate pe termen lung prin reforme care să consolideze economiile, să facă guvernele mai responsabile și mai receptive, să promoveze rate mai mari de investiții și crearea locurilor de muncă, să combată corupția, să modernizeze sectoarele cheie și să promoveze mass-media și societatea civilă libere și independente.

Ca parte a angajamentului său în Republica Moldova, unul dintre domeniile prioritare ale FBG este creșterea economică durabilă și mediul de afaceri favorabil. În acest context, Organizația Internațională a Muncii a fost însărcinată să efectueze studii cu privire la lanțurile valorice ale mierii și pomușoarelor din Moldova pentru a înțelege mai bine constrângerile pieței care limitează crearea locurilor de muncă, obținerea unor venituri și performanțe comerciale mai bune, și pentru a identifica un set practic de acțiuni bazate pe dovezi care să abordeze și elimine constrângerile respective.

Aceste studii iau forma unor analize ale sistemelor de piață, care iau o abordare holistică pentru a înțelege și a aborda cauzele fundamentale care constrâng performanța pieței și limitează oportunitățile de muncă decentă. Abordarea sistemelor de piață se bazează pe capacitățile și stimulentele actorilor de pe piață - atât private, cât și publice - pentru a spori probabilitatea ca rezultatele pozitive să fie susținute și chiar extinse după intervenție.

Caseta 1: Ce este un sistem de piață?

Un sistem de piață este rețeaua interconectată de actori și factori care interacționează pentru a modela rezultatele unui schimb economic. Schimbările în cauză sunt guvernate de o serie de:

- **Funcții de sprijin.** Funcții specifice contextului și sectorului care informează, susțin și modelează calitatea schimbului; precum informațiile, abilitățile, infrastructura, finanțele și accesul la piațe.
- **Normele și reglementările.** Mediul legislativ și normativ, inclusiv politicile, standardele voluntare și normele sociale care ghidează atitudinile și conduita de zi cu zi.

Funcțiile și normele de sprijin sunt îndeplinite de o gamă largă de actori de pe piață, de la întreprinderi la instituții financiare, asociații comerciale, autorități de reglementare și agenții guvernamentale. Atunci când anumite norme sau funcții nu funcționează bine, se creează o constrângere a sistemului de piață care reduce eficacitatea sistemului și reduce valoarea captată de oamenii și actorii de pe piață implicați în tranzacție.

Programele de dezvoltare a sistemelor de piață își propun să creeze schimbări sistemice pozitive. O schimbare sistemică are loc atunci când există o îmbunătățire durabilă a uneia sau mai multor constrângeri ale sistemului de piață, ceea ce duce la rezultate îmbunătățite pentru grupurile țintă, fie că sunt lucrători care suferă de condiții de siguranță și sănătate precare, fie tineri excluși din forța de muncă. Programele descoperă de ce actorii de pe piață nu au abordat ei înșiși constrângerile respective și apoi lucrează la îmbunătățirea stimulentei și a capacității lor de a îndeplini roluri noi sau îmbunătățite.

Din ILO LAB brief „A Systemic Approach to Creating More and Better Jobs”, 2019

Scopul este ca analizele sistemelor de piață a mierii și pomușoarelor să ofere o înțelegere mai detaliată a problemelor de bază care împiedică productivitatea și condițiile de muncă decente în ambele lanțuri valorice; și o analiză a actorilor-cheie cel mai probabil să producă schimbări pozitive, încheindu-se cu un set de recomandări pentru a informa programele relevante, viitoare, care pot avea loc prin intermediul FBG, precum și alte mecanisme. Luând o astfel de abordare și lucrând în cadrul structurilor existente ale pieței, acolo unde este posibil, ar trebui mai degrabă să îmbunătățească perspectivele durabilității creșterii pieței și a oportunităților de ocupare a forței de muncă, decât să se bazeze pe finanțarea donatorilor ad infinitum.

Incluziunea și abordarea integrată a egalității de gen sunt două teme transversale ale strategiei Fondului pentru Bună Guvernare pentru Moldova. Prin urmare, în măsura posibilului, se acordă atenția cuvenită constrângerilor suplimentare unice care pot exista în mod special pentru femei și persoane cu dizabilități.

Scopul și domeniul de aplicare al studiului

Acest raport se axează pe înțelegerea sistemului pieței de pomușoare. Întrebarea principală de cercetare este: *Care sunt constrângerile sistemice și oportunitățile pentru generarea unei valori mai mari și a unor locuri de muncă decente în lanțul valoric al pomușoarelor în Moldova?*

Domeniul de aplicare a cercetării îi include pe toți cei care activează în prezent în sectorul pomușoarelor, precum și pe cei cu potențialul de a se angaja în acest sector. Dacă este posibil, se acordă considerații suplimentare femeilor și persoanelor cu dizabilități. Domeniul geografic acoperă întregul teritoriu al Republicii Moldova.

Metodele de studiu

Cercetarea a fost realizată în două etape:

1. **Cercetare de birou:** literatura disponibilă a fost colectată pentru a oferi un cadru pentru procesul primar de colectare a datelor. Aceasta a inclus o analiză a legilor naționale și a planurilor de dezvoltare, a datelor sectoriale și a tendințelor pieței, precum și a studiilor efectuate de alte agenții de dezvoltare. O listă a surselor consultate poate fi găsită în anexa A.

- 2. Cercetare de teren:** cercetarea primară a fost efectuată de la distanță cu părțile interesate din Republica Moldova în decembrie 2020 și ianuarie 2021. În această etapă, au fost efectuate un total de 20 de interviuri. Interviurile au fost semi-structurate și au fost realizate cu oficiali guvernamentali, autorități locale, asociații de producători, proprietari de afaceri formali și informali, organizații neguvernamentale și alți informatori cheie din sector. Interviurile au oferit o imagine aprofundată a sectorului de la un șir divers de actori și opinii. O listă anonimată a tuturor intervievaților este inclusă în Anexa B.

Cercetarea se bazează pe metodele ghidului [Dezvoltarea lanțului valoric pentru muncă decentă al ILO \(ILO 2021\)](#) și Ghidul operațional al Centrului Springfield privind abordarea M4P (Centrul Springfield 2014). Rezultatele au fost validate prin triangularea datelor și metodologiilor, constatările fiind validate de părțile interesate relevante în timpul unui atelier de validare virtuală din februarie 2021.

Structura raportului

Structura acestui raport este următoarea:

Secțiunea 1 prezintă contextul acestui raport, scopul și abordarea metodologică a acestuia.

Secțiunea 2 oferă o imagine de ansamblu asupra lanțului valoric al pomușoarelor din Republica Moldova, cu un accent deosebit pe regiunile nordice și centrale în care se află majoritatea cultivatorilor de pomușoare. Atinge evoluția acestui sector de-a lungul timpului și direcția în care pare să se îndrepte. Se acordă o atenție specială modului în care lanțul valoric al pomușoarelor are impact asupra grupului țintă al cercetării, împreună cu atenția acordată subiectului includerii persoanelor cu dizabilități.

Secțiunea 3 analizează sistemul pieței pomușoarelor, ținând seama de posibilele constrângeri provenite din lanțul valoric de bază al pomușoarelor, precum și de funcțiile, normele și reglementările de sprijin care îl înconjoară. Constrângerile cheie sunt rezumate la sfârșitul capitolului și sunt prioritizate în funcție de: (i) Fezabilitatea abordării acestora; și (ii) relevanța lor pentru Fondul pentru Buna Guvernare.

Secțiunea 4 se bazează pe constrângerile cheie identificate în capitolul anterior pentru a sugera domenii potențiale pentru intervenția proiectului. Aceasta implică conturarea unei viziuni pentru ceea ce un viitor proiect ar putea spera să realizeze în faza sa de implementare, o evaluare a actorilor-cheie implicați în sistemul pieței, cu stimulentele și capacitățile lor relative de schimbare și activități de intervenție sugerate.

► Structura sectorului

Prezentarea generală a pieței

Republica Moldova este o țară mică, fără ieșire la mare, situată în Europa de Est și mărginită de România și Ucraina. Populația sa estimată este de 2,64 milioane (BNS 2020, p. 37), dintre care 55% trăiesc în zonele rurale, cu un produs intern brut (PIB) echivalent pe cap de locuitor de 4.590 dolari SUA în 2019. Rata de participare pe piața muncii în Moldova (PPM) se ridică la 42%, cu diferențe geografice și de gen considerabile: rata PPM pentru cei din mediul rural este cu 12 puncte procentuale mai mică decât pentru cei din mediul urban, iar rata PPM pentru femei este cu 9 puncte procentuale mai mică decât cifra corespunzătoare pentru bărbați (Ibid.).

Douăzeci și unu la sută din totalul populației active din Republica Moldova este angajată în agricultură, silvicultură și pescuit, în scădere de la aproape 40 la sută în 2018. Agricultură este în prezent al doilea cel mai mare angajator din țară după administrația publică, educație, sănătate și asistență socială (BNS 2020, p. 65). În ceea ce privește valoarea, activitățile economice bazate pe agricultură au contribuit cu 10,7% la producția economică brută în 2019 (BNS 2020, p. 240). Salariul mediu lunar pentru cei care au lucrat în sectorul agricol în 2019 a fost de 4.769 lei (MDL), echivalent cu circa 275 dolari SUA - cel mai mic din toate sectoarele economiei (BNS 2020, p. 92).

Figura 1. Harta Republicii Moldova

Horticultura, ramura generală căreia îi aparțin pomicolul, are o tradiție îndelungată în Moldova și este un pilon principal în sectorul agricol. Țara produce anual aproape un milion de tone metrice (TM) de fructe și legume, devenind astfel cel mai mare producător din regiune. Și există potențialul de a crește mai mult, estimările sugerând că aceste cifre s-ar putea dubla în viitor (BNS 2019a).

Producția și prelucrarea pomicolului sunt încă incipiente în țară, reprezentând doar trei la sută din producția agricolă totală (Ibid.). În pofida faptului că reprezintă o pondere atât de mică în agricultură, sectorul pomicol prezintă un mare potențial și a crescut rapid în ultimul deceniu. Producția a crescut cu peste 350%, de la 2.100 TM în 2006 la 9.500 TM în 2016 (FAO 2020c, pp. 34-35). În 2020, acest număr aproape s-a dublat, raportând că producția a atins circa 16.000 TM de pomicol – demonstrând o creștere a producției de circa 70% în ultimii patru ani (Pompuș 2020). Pomicolul constituie o forță motrice tot mai importantă pentru creșterea economică agricolă în Republica Moldova datorită valorii lor adăugate ridicate. Deși pomicolul poate fi

vândute ca produs finit, ele pot fi prelucrate în mai multe moduri. De exemplu: sucuri de mure și aronia proaspăt stoarse, vin de mure, bomboane pe bază de pomușoare, pomușoare congelate și rulouri de fructe, toate acestea având un mare potențial de succes atât pe piața internă, cât și pe piața de export. Se estimează că în Moldova există 100.000 de cultivatori de pomușoare², numărul informal al cărora nu este cunoscut. Marea majoritate a agricultorilor sunt mici producători cu loturi în medie de 0,2 hectare, și doar 0,5% dintre agricultori au raportat că au loturi mai mari în medie de 1,17 hectare. Mai mult de jumătate dintre cultivatorii de pomușoare cultivă căpșuni. Deși căpșunile, zmeura și coacăza neagră au o tradiție îndelungată în țară, tendințele recente ale cererii au dus la cultivarea sporită a murelor, afinelor, aroniei și goji (FAO 2020c, p. 35).

Producția de pomușoare este concentrată mai ales în partea de nord și centrală a țării. Acest lucru se datorează (1) condițiilor climatice mai bune (umiditate mai mare, apă suficientă pentru irigare); (2) o tradiție de cultivare a pomușoarelor; și (3) sol mai bun (pH mai acid în nord decât în alte regiuni) (Proiectul AMIB Berry/Fundația HEKS-EPER Moldova 2018, p. 7).

În Moldova, sezonul pomușoarelor durează șapte luni, începând din aprilie cu recolta de căpșuni cultivate în sere. Deși majoritatea pomușoarelor sunt disponibile pe piața internă doar timp de câteva luni de vară, căpșunile pot fi achiziționate pe tot parcursul sezonului. Până la sfârșitul lunii septembrie, majoritatea pomușoarelor trec de punctul lor maxim și volumul scade.

Productivitatea pomușoarelor la hectar în Moldova este mai mică decât în țările vecine, majoritatea agricultorilor fiind mici fermieri cu acces redus la utilaje, sisteme de irigații și îngrășăminte. Mai mult, majoritatea agricultorilor nu plantează soiuri de pomușoare omologate (certificate și aprobate) care sunt la cerere mai mare. În consecință, agricultorii din Moldova recoltează șase TM de căpșuni la hectar, în timp ce Ucraina și România vecine recoltează opt TM la hectar (FAO 2020b).

În pofida volumelor relativ mici de producție în comparație cu culturile tradiționale (mere - 595.000 TM, struguri de masă - 120.000 TM) și faptul că producția de pomușoare reprezintă doar 3% din producția agricolă totală, sectorul pomușoarelor este cel mai dinamic sub-sector horticol din cauza marjelor sale de profit ridicate (MADRM 2019).

Istorie și tendințe

În mod tradițional, pomușoarele erau cultivate pe loturi mici din proprietatea privată pentru consum propriu și doar o cantitate mică rămasă era vândută pentru venit. Datorită creșterii cererii de pomușoare pe piața internă, începând cu 2012, suprafețele de producție a pomușoarelor din Moldova s-au cvadruplat, ajungând la 4.000 de hectare în 2019, comparativ cu 1.000 de hectare în 2010 (Asociația "Pomușoarele Moldovei" 2020).

Producția mondială de pomușoare

Producția de pomușoare a crescut la nivel mondial, China fiind cel mai mare producător de pomușoare proaspete, raportând 4,2 milioane de TM în 2018. La fel ca în Moldova, căpșunile sunt cea mai populară cultură de pomușoare care se cultivă la nivel mondial (Mordor Intelligence 2021). După China urmează SUA, iar pe locul trei se află Federația Rusă, producătoare de coacăză, căpșuni și zmeură. În cadrul Uniunii Europene, Polonia este liderul și, în consecință, un concurent al Moldovei la exportul în UE (FAO 2020b).

Tabelul 1 oferă o prezentare generală a celor trei pomușoare principale produse în Moldova în 2019 în raport cu producătorii regionali de pomușoare. Ținând cont de faptul că Moldova este cu mult mai mică ca suprafață, dar și ca populație decât concurenții săi imediați, Tabelul 1 reflectă starea incipientă a sectorului pomușoarelor din Moldova.

Tabelul 1. Producția Moldovei în comparație

Țara	Producția de căpșuni (în mii TM)	Producția de coacăză (în mii TM)	Producția de zmeură (în mii TM)
Federația Rusă	208.8	417.6	147
Polonia	185.4	126.2	75.7
Ucraina	62.6	26.6	35.5
România	22.6	0.03	0.1
Republica Moldova	10.7	0.263	4.6

Sursa: Calculul propriu al autorului cu date din FAO 2020b.

² Acest număr este o estimare a unuia dintre autori în lucrări anterioare prin care a stabilit numărul de cultivatori de pomușoare în anumite părți ale țării. Estimarea include cultivatorii de pomușoare care nu sunt înregistrați.

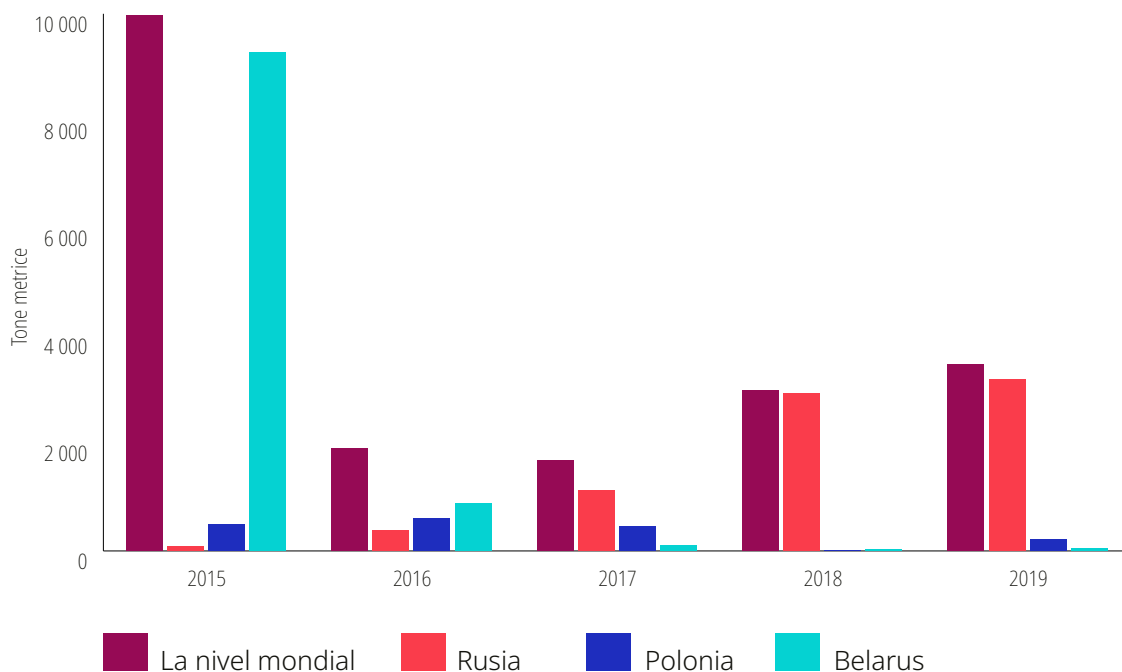
Oportunități de export

În imediata apropiere a țărilor care sunt mari importatori de pomușoare proaspete și prelucrate precum UE, Federația Rusă și Belarus, sectorul pomușoarelor din Moldova are oportunități de a crește exporturile de pomușoare. Deși nu este unul dintre principalele fructe de export ale țării, sectorul prezintă potențial de creștere atât pentru piața internă, cât și pentru piața de export. Din cele 16.000 de TM de pomușoare produse în Moldova în 2020, majoritatea pomușoarelor proaspete au fost vândute pe piața internă (65%). Pomușoarele procesate au prezentat tendința opusă, 55% dintre acestea fiind exportate (Pompuș 2020).

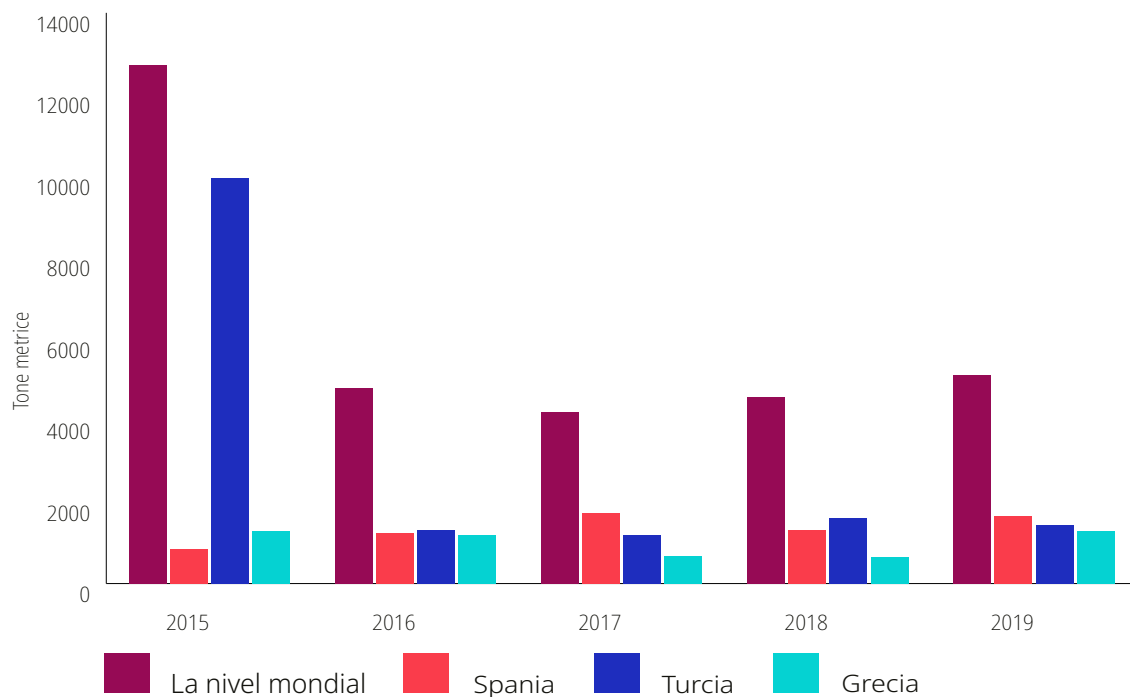
Primii trei importatori de pomușoare moldovenești din ultimii ani au fost Rusia, Belarus și Polonia (a se vedea tabelul 2 de mai jos). Federația Rusă este principala piață de export pentru căpșuni și a demonstrat o tendință pozitivă de-a lungul anilor, importând peste 3.000 de tone de pomușoare proaspete în 2019. Acest lucru se datorează cererii mai mari și faptului că nu există bariere lingvistice în rândul partenerilor comerciali. De asemenea, reputația pomușoarelor moldovenești în Rusia este foarte bună, exportatorii raportând că pomușoarele moldovenești sunt considerate excelente și de gust superior. Mai mult, fluctuațiile ofertei din Polonia fac Moldova o țară tot mai atractivă din care să se importe pomușoare. O observație interesantă în tabelul 2 este creșterea bruscă extremă a exporturilor de pomușoare proaspete către Belarus în 2015, pentru care o explicație ar putea fi embargoul comercial impus de Rusia în 2014 asupra importurilor de alimente din țările occidentale (FAO 2014). În consecință, peste 9.000 TM de pomușoare au fost reexportate prin Moldova din țări precum Grecia și Turcia. Acest lucru merge mână în mână cu statisticile din tabelul 3 privind importurile de pomușoare în Moldova, cu o creștere similară în 2015.

Deși exporturile către UE sunt scăzute, interviurile au arătat că piața românească își manifestă tot mai mult interesul de a achiziționa pomușoare din Moldova. Un avantaj general al pomușoarelor moldovenești este că recolta începe cu câteva săptămâni mai devreme decât în țările concurente, cum ar fi Polonia. În plus, zmeura moldovenească are un gust mai dulce și are o concentrație mai mare de zahăr (FAO 2020c).

Tabelul 2. Cele mai mari piețe de export pentru Moldova în tone exportate, 2015–2019

Sursa: Centrul de comerț internațional, Statistici comerciale internaționale 2001–2020, <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>

Tabelul 3. Cele mai mari piețe furnizori de pomușoare către Moldova în tone importate, 2015–2019

Sursa: Centrul de comerț internațional, Statistici comerciale internaționale 2001–2020, <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>

Tabelul 3 arată că Moldova importă în principal pomușoare proaspete din Spania, Turcia și Grecia. Cererea de pomușoare importate provine în special de la prelucrătorii locali care tind să importe pomușoare din țări unde producția este uniformă, iar prețurile sunt adesea mai mici decât în Moldova.

Prețurile

Prețurile la pomușoare, ca și la alte fructe și legume proaspete, sunt reglementate de cerere și ofertă. Drept urmare, prețurile la majoritatea pomușoarelor scad în timpul recoltării - dar, totuși, cu fluctuații considerabile - și urcă ulterior. Odată ce prețurile cresc, cresc și importurile de pomușoare.

Cele mai frecvente prețuri la diferite tipuri de pomușoare în 2020 sunt reprezentate în tabelul 4.

Tabelul 4. Cele mai comune prețuri la diferite tipuri de pomușoare în 2020

Perioada de recoltare	Căpșună	Zmeură	Mure	Coacăză
	Lei per kg			
Începutul sezonului	100	60	50	25
Mijlocul sezonului	22	25	30	45
Sfârșitul sezonului	50	40	20	40

Source: Pompuș 2020.

Anul 2020 a fost o provocare neașteptată, cu o pandemie globală care a impus guvernele să închidă țările timp de săptămâni sau chiar luni. În timp ce ONU Moldova raportează impactul negativ al COVID-19 asupra sectorului agricol în ansamblu, inclusiv în subsectorul pomușoarelor (ONU Moldova 2020), actorii de pe piață intervievați au afirmat diferit. Potrivit persoanelor interviewate, pandemia nu a avut un impact semnificativ asupra afacerilor lor cu pomușoare.

Proiecte de dezvoltare internațională

Există un șir de programe finanțate de donatori care sunt în curs de desfășurare sau au fost încheiate recent în țară:

Între perioada 2015 - 2019, **Fundația HEKS/EPER** a finanțat un program de îmbunătățire a condițiilor de trai economice și sociale ale populației rurale. Inițiativa a inclus promovarea IMM-urilor rurale în sectorul agricol și o mai bună integrare a agricultorilor pe piață. Acest lucru a fost realizat și în lanțul valoric al pomuşoarelor unde a fost implementat un proiect în centrul și nordul Moldovei.

Agricultura Performantă în Moldova (APM) este o inițiativă finanțată de USAID, care se va desfășura până în 2022. APM sprijină sectorul pomuşoarelor oferind (1) instruire/educație, (2) consolidarea capacităților Asociației "Pomuşoarele Moldovei" și (3) eliminarea barierelor și încurajarea noilor veniți în sector (cu accent pe tineri și femei) (USAID 2018).

Din 2001, **Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii (IFAD)** implementează diferite programe de dezvoltare a agriculturii în Moldova. Sectorul pomuşoarelor primește finanțare sub formă de granturi, precum și investiții. De exemplu, un program de granturi pentru femeile din zonele rurale oferă granturi de până la 5.000 de dolari SUA pentru microîntreprinderile care au în vedere rezistența la schimbările climatice - inclusiv producerea de pomuşoare (IFAD 2020).

Proiecte finanțate de UE în Moldova: UE finanțează o varietate de proiecte în Moldova, care includ domenii tematice precum antreprenoriatul și producția agricolă. Printre programele active în prezent se numără următoarele: (1) Suport pentru IMM-uri din zonele rurale, un proiect condus de Agenția Națională de Dezvoltare a IMM-urilor (ODIMM), care se axează pe femei (Femei în afaceri) și lucrătorii migranți (PARE 1+1); și (2) Regiunile-țintă UE: Cahul și Ungheni, un proiect de abilitare economică incluzivă condus de PNUD, care vizează îmbunătățirea creșterii socioeconomice și a nivelului de trai în regiuni (EU4Moldova 2020).

PNUD Moldova lucrează la două proiecte care sunt legate: (a) Migrație și dezvoltare locală, finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC), care se axează pe promovarea dezvoltării economice locale în comunitățile rurale, și (b) Comunități durabile și rezistente la schimbări climatice prin abilitarea femeilor - un proiect finanțat de Suedia care își propune să încurajeze femeile să se implice în obținerea unor mijloace de trai alternative în fața degradării crescute a mediului și a fenomenelor meteorologice severe (MiDL PNUD 2020a, b).

Proiectul „Agricultura competitivă în Moldova” (MACP), este un proiect al Băncii Mondiale care se desfășoară din 2012 până în 2021, are ca scop îmbunătățirea competitivității sectorului agroalimentar al țării prin promovarea modernizării managementului siguranței alimentare, încurajarea accesului pe piață a agricultorilor și integrarea practicilor agro-ecologice și de gestionare durabilă a terenurilor. Proiectul oferă granturi de până la 350.000 de dolari SUA pentru instalații post-recoltare pentru grupuri de agricultori, inclusiv sectorul pomuşoarelor (CAPMU 2020).

Rolul grupului-țintă

Obiectivul acestei cercetări este identificarea constrângerilor sistemice și oportunităților pentru generarea unei valori adăugate mai mari și a unor locuri de muncă decente în lanțul valoric al pomuşoarelor din Moldova, cu axare, acolo unde este posibil, pe grupul-țintă de femei și persoane cu dizabilități, ca un aspect transversal.

În comparație cu alte țări din regiune, dar și la nivel global, egalitatea de gen în Moldova ocupă un loc important. În 2020, țara s-a clasat pe locul 23 din 153 de țări conform Indicelui disparității de gen la nivel mondial al Forumului Economic Mondial (FEM). Singura țară din regiune care a fost evaluată cu mai multe egalități de gen a fost Letonia (FEM 2019, p. 9).

În ceea ce privește legislația, Guvernul Moldovei a adoptat legi și reglementări care au dus la progrese substanțiale către egalitatea de gen. De exemplu, pentru a contracara tendințele negative de angajare care împiedică femeile să își atingă potențialul maxim, Guvernul a adoptat o serie de reforme în perioada 2016 - 2018. O astfel de reformă este crearea politicilor care să țină cont mai bine de carieră și responsabilitățile familiale. De asemenea, a inclus subvenții pentru angajatorii care au adaptat locurile de muncă la persoanele cu dizabilități și întreprinderile care creează locuri de muncă în zonele rurale (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale 2020).

Totuși, există încă deficite în ceea ce privește participarea femeilor pe piața muncii din Moldova. De exemplu, cea mai recentă anchetă a forței de muncă (AFM) din 2019 indică faptul că femeile cu vârste cuprinse între 25 și 49 de ani cu copii sunt mai puțin susceptibile de a se angaja decât femeile fără copii (BNS 2019b, 2021). Unul dintre motive ar putea fi că femeile în Moldova petrec mai multe ore pe zi pentru treburile casnice decât bărbații. Un sondaj din 2012 arată că femeile în Moldova petrec în medie cu 1,2 ore mai mult pe zi îndeplinind munci

casnice neremunerate decât bărbații (BNS 2021). Potrivit unui studiu realizat de FAO, această tendință este mai răspândită în zonele rurale unde rolurile de gen tradiționale sunt mai frecvente (FAO 2020c).

La întrebarea "de ce femeile sunt mai implicate în acest sector", un producător de căpșuni a răspuns: „Femeile au mai multă răbdare și mâini mai mici pentru astfel de fructe moi.”

Potrivit Biroului Național de Statistică din Moldova, femeile reprezintă 39% din totalul persoanelor ocupate în sectorul agricol (BNS 2021). Totuși, estimările informatorilor cheie din timpul cercetărilor de teren sugerează că această cifră este mult mai mare pentru sectorul pomușoarelor, unde femeile reprezintă în jur de 70-75% din forța de muncă de-a lungul lanțului valoric. De asemenea, în ceea ce privește diviziunea muncii în cadrul lanțului valoric al pomușoarelor, femeile sunt reprezentate uniform pe tot parcursul, de la cultivatorii de pomușoare până la conducătorii întreprinderilor de prelucrare.

Conform datelor oficiale ale Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, se estimează că în Moldova sunt în jur de 14.000 de persoane cu vârsta de 18 ani și peste cu o dizabilitate recunoscută - dintre care circa 60% sunt bărbați și aproape două treimi sunt din zonele rurale ale țării (Ibid.). Datele privind ocuparea forței de muncă și participarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități nu sunt disponibile la Biroul Național de Statistică.

În timpul interviurilor, întrebată despre vreo experiență de lucru cu persoane cu dizabilități, o femeie de afaceri a declarat: „Angajăm oameni nevăzători pentru sortarea fructelor. Trebuie să spun că modul în care ei pot simți și sorta nucile după diferențele lor calitative este destul de impresionant.³ Cu siguranță vom continua să lucrăm cu ei.”

Un producător de pomușoare intervievat a menționat că aproximativ cinci la sută dintre lucrătorii lor sezonieri au o dizabilitate. Alți intervievați au menționat că nu ar ezita să angajeze persoane cu dizabilități pentru anumite sarcini.

Totuși, un pas important către integrarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii a fost făcut printr-o modificare recentă a legislației în baza Legii nr. 137/2020. În vigoare din 7 februarie 2021, Legea prevede că angajatorul care angajează un șomer cu dizabilități pe o perioadă de cel puțin 18 luni primește o subvenție lunară egală cu 30% din salariul mediu lunar pe o perioadă de șase luni. În plus, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă compensează 50 la sută - în cazul angajării persoanelor cu dizabilități „moderate” - și 75 la sută - în cazul angajării persoanelor cu dizabilități „grave” - din costurile necesare pentru crearea sau adaptarea locului de muncă pentru a se potrivi nevoilor persoanelor cu dizabilități.⁴

³ Nucile sunt folosite de micii prelucrători pentru a produce diverse gemuri amestecate cu pomușoare.

⁴ Legea Nr. 137, 2020, Articolul 38, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122538&lang=ro

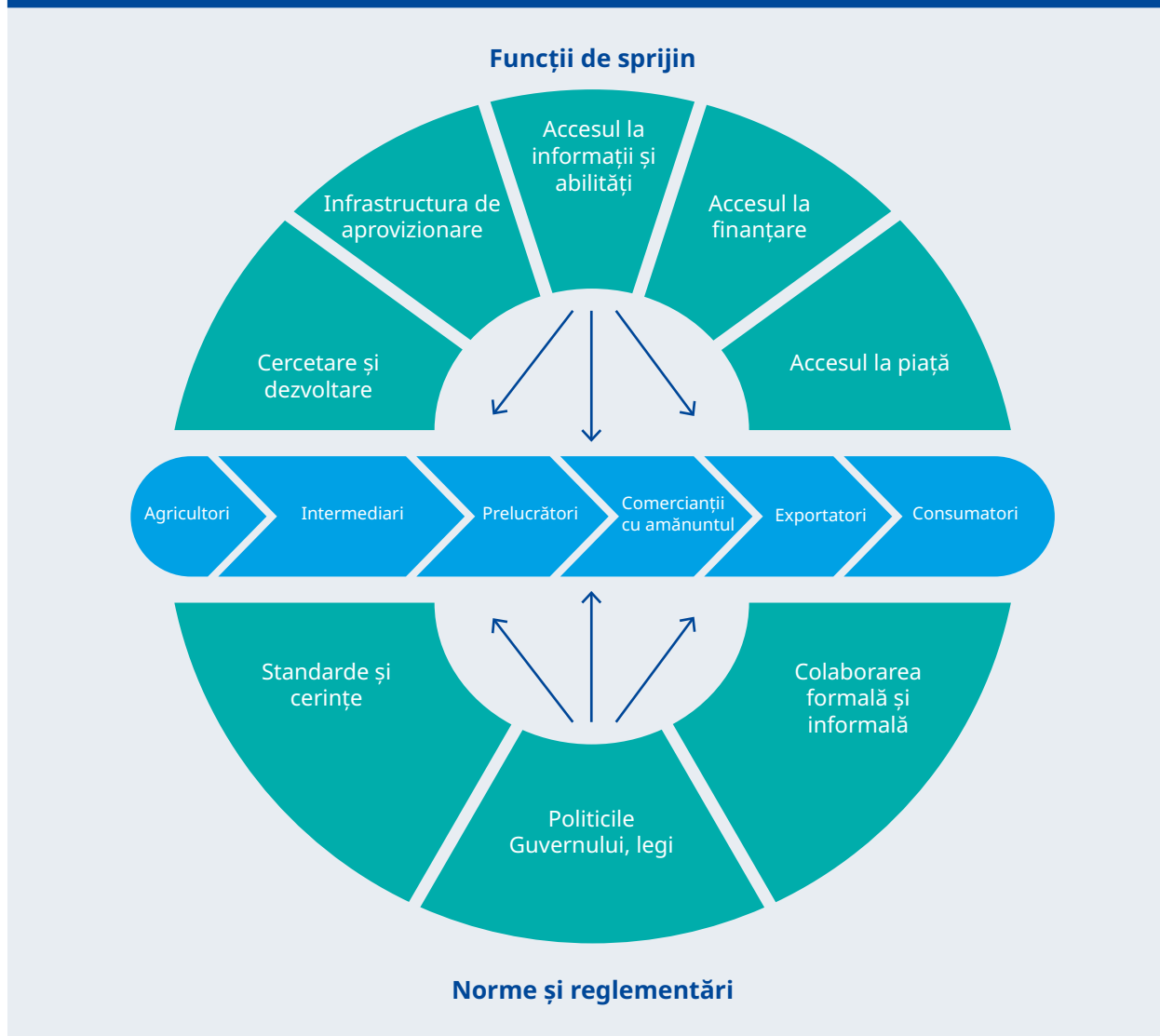
Sistemul de piață

Sistemul de piață este imaginea generală a modului în care funcționează un sector și include tranzacțiile de cerere și ofertă în lanțul valoric principal - de la agricultori (care reprezintă „oferta”) la prelucrători, comercianții cu amănuntul și, în cele din urmă, la consumatorii finali („cererea”). Mai mult, include „funcții de sprijin” și „norme și reglementări” care modelează modul în care întreprinderile și angajații lucrează în acest lanț de bază.

Prin urmare, scopul sistemului de piață este ilustrarea relațiilor dintre diferiții actori ai lanțului valoric și constrângerile și oportunitățile pentru crearea sinergiei și pentru succesul grupului țintă (actorii principali).

Figura 2 prezintă un sistem de piață ilustrativ pentru sectorul pomicol din Moldova, care include un lanț valoric simplificat (actorii de bază) înconjurat de funcțiile de sprijin și normele și reglementările care influențează puternic dezvoltarea pieței. În continuare, analiza (secțiunea 3) și oportunitățile (secțiunea 4) intensifică accentul pus pe agricultori, lucrători și microîntreprinderi, întreprinderi mici și mijlocii (MÎMM), inclusiv pe femeile antreprenoare și lucrătoare, precum și pe lucrătorii cu dizabilități – beneficiarii țintă – în vederea încurajării creării sinergiilor pentru generarea de venituri mai mari și oportunități de angajare.

Figura 2. Sistemul de piață ilustrativ al sectorului pomicol din Republica Moldova

Nucleul pieței

Nucleul pieței din lanțul valoric al pomușoarelor este reprezentată de:

- ▶ actorii de aprovizionare: (1) agricultorii (care cultivă pomușoare pe propriile terenuri private sau arendate), (2) prelucrători (fabrici de conserve și fabrici care produc produse derivate din pomușoare - cum ar fi sucuri, gemuri, conserve și așa mai departe) și (3) intermediari (care leagă cererea și oferta); și
- ▶ actorii cererii: diferite tipuri de comercianți cu amănuntul și angroșiști care activează pe piața locală, precum și exportatorii.

Fiecare categorie este descrisă în continuare în ceea ce privește principalele provocări (și impactul lor asupra întregului lanț valoric), precum și tendințele care influențează în prezent sectorul pomușoarelor.

Crearea valorii: o nevoie de cooperare

▶ Agricultori

Agricultorii sunt punctul central al lanțului valoric al pomușoarelor, unde se creează valoarea primară. În general, agricultorii pot fi clasificați în trei segmente (FAO 2020c, p. 35):

1. **micii agricultori care practică agricultura de subzistență și semi-subzistență** cu terenuri de până la un hectar. În toată țara, 80% din suprafața totală cultivată cu pomușoare este deținută de acest segment. Aceștia sunt agricultorii care cultivă pomușoare pe terenuri aflate în imediata apropiere a casei lor sau pe mici loturi agricole. Majoritatea dintre ei cultivă pomușoare pentru propriul consum. Dacă vând pomușoare, este fie pe piețele locale, fie către un intermediar. Potrivit interviurilor de cercetare, majoritatea femeilor care lucrează de-a lungul lanțului valoric al pomușoarelor sunt prezente în această categorie (de obicei, femeile sunt implicate în afaceri de familie cu pomușoare).
2. **agricultorii mijlocii** cu terenuri cuprinse între unu și patru hectare. Acești agricultori cultivă pomușoare pentru vânzare. Marea majoritate dintre ei vând pomușoare pe piețele agricole regionale și pe piețele angro din Chișinău. Unii dintre ei vând pomușoare exportatorilor. Pentru acest segment, cultivarea pomușoarelor este în mare parte considerată o sursă suplimentară/secundară de venit. Deși majoritatea lucrătorilor sunt membri ai familiei, lucrătorii sezonieri sunt angajați la cerere în timpul recoltei. Numărul lucrătorilor sezonieri depinde de volumele și tipurile de pomușoare gata în perioada de recoltare. În cadrul acestui segment, majoritatea femeilor sunt puternic implicate în perioada de recoltare.
3. **marii agricultori** cu terenuri de producție de peste patru hectare. Cultivarea pomușoarelor este principala lor sursă de venit. Acești agricultori învață meseria prin intermediul serviciilor de extindere agricolă oferite de actorii de sprijin, cum ar fi centrele ACSA (Agenția pentru Dezvoltare Rurală, Informații Agricole), direcțiile agricole locale și așa mai departe. Avantajele creșterii în continuare a afacerilor lor sunt clare și mulți intenționează să își extindă serviciile pe piețe externe, cum ar fi Rusia sau UE. În această categorie, lucrătorii sunt angajați cu normă întreagă. Femeile din această categorie sunt prezente mai ales în activitățile manageriale și comerciale, cum ar fi contabilitatea, marketingul și vânzările.

Principalele provocări întâmpinate de agricultori sunt următoarele:

- ▶ **schimbări ale condițiilor climatice:** aproximativ 20-40% din volumul recoltei s-a pierdut în 2020 pentru zmeură, coacăză, mure și alte tipuri de pomușoare. Mai puțin afectate au fost căpșunile, pentru care agricultorii au înregistrat un volum de recoltare similar cu anii anteriori.
- ▶ **sisteme de irigare deficitare:** atât agricultorii mici, cât și cei mijlocii nu își pot permite costurile ridicate de instalare a sistemelor de irigare (2.100-5.100 de euro pe hectar) și, prin urmare, trebuie să-și irige culturile manual, ceea ce duce la recolte mai mici. De asemenea, irigarea este o provocare având în vedere calitatea proastă a apei subterane în multe părți ale țării și sursele insuficiente de apă dulce.
- ▶ **calitatea materialului săditor și nivelurile scăzute de protecție a terenurilor:** agricultorii se confruntă cu probleme legate de calitatea răsadurilor native și a solului din două motive principale. În primul rând, doar câteva soiuri locale de pomușoare sunt înregistrate oficial, determinând mulți agricultori să importe soiuri din străinătate. Aceasta se soldează cu producție care amestecă diferite soiuri de pomușoare și este adesea de calitate mai mică. În al doilea rând, agricultorii folosesc uneori pesticide ilegale, netestate și alte produse fitosanitare, deoarece acestea sunt mai ieftine, dar degradează solul și, prin urmare, afectează calitatea pomușoarelor. O altă problemă este că capacitatea producătorilor locali și a institutelor de cercetare este limitată din mai multe motive (de ex., terenuri mici, personal redus și așa mai departe).

- ▶ **forța de muncă:** forța de muncă agricolă se micșorează în Republica Moldova de la an la an. Doar o mână de soiuri de coacăză neagră pot fi recoltate mecanic, în timp ce toate celelalte soiuri de pomicol trebuie recoltate manual. Cu cât plantația este mai mare, cu atât este mai mare cererea de lucrători sezonieri. Unele plantații mai mari înregistrează deficite de forță de muncă în timpul recoltării. Salariile angajaților sezonieri implicați în cultivarea și recoltarea pomicolului variază de la 300 la 350 de lei (circa 17 euro) pe zi. Potrivit unor agricultori, circa 70% dintre lucrătorii sezonieri sunt femei, deoarece ele sunt mai meticuloase, mai atente și mai răbdătoare în timpul lucrărilor pe câmpurile de pomicol.
- ▶ **vânzări și accesul la piață:** vânzările de pomicol sunt adesea dezorganizate, sporadice și au loc în special în sezonul de vârf. Agricultorii de subzistență nu au acces la informații (unde să vândă, cum și cui să vândă) și abilități de planificare, și de obicei vând pomicol în cantități foarte mici. O mare parte a pomicolului ajung pe piața deschisă prin tranzacții informale cu angrosiști/intermediari care sunt foarte bine informați cu privire la prețurile actuale de pe piață și sunt negociatori cu experiență. De regulă, intermediarii își au propriile mijloace de transport, adesea fără nicio formă de utilaj de răcire, ceea ce afectează negativ calitatea pomicolului proaspăt.
- ▶ **lanțuri de supermarketuri:** în general, cultivatorii de pomicol preferă mai degrabă să vândă pe piețe deschise (cu ridicata și cu amănuntul), decât lanțurilor de supermarketuri, deoarece lanțurile de supermarketuri nu plătesc imediat (de obicei, un contract de achiziție în cadrul lanțului prevede plata zece zile mai târziu).

“De multe ori supermarketurile nu asigură condiții adecvate de depozitare pentru vânzarea pomicolului și menținerea calității bune a acestora.”

În pofida acestor provocări, agricultorii demonstrează unele progrese pozitive către o creștere mai durabilă și oportunități de venit în producția de pomicol. Tot mai mulți agricultori se axează pe producerea de produse ecologice (care pot fi vândute la un preț mai mare) și încearcă să utilizeze tehnologii moderne și inovatoare pentru a reduce costurile.

O altă tendință pozitivă este că marii agricultori organizează în prezent angajații astfel încât să li se poată oferi angajamente pe termen mai lung, menținând forța de muncă un sezon întreg, și nu doar pentru sezonul de vârf.

▶ Intermediari

Cel mai mare număr de cumpărători pentru pomicol sunt intermediarii care lucrează tot anul pentru a vinde pomicol pe piețele angro (iunie - căpșuni, iulie - căpșuni sau zmeură, august - coacăză). Intermediarii lucrează independent și de multe ori își au propriile mijloace pentru a transporta produsele pe care le cumpără. Intermediarii găsesc pomicol fie prin propriile baze de date stabilite, prin telefon, recomandări, fie platforme agricole din Moldova pe internet. De obicei, marja de profit pentru intermediari variază între 20 și 40 la sută, în mare măsură în funcție de cererea de pomicol din ziua vânzărilor.

Principalele provocări cu care se confruntă intermediarii sunt similare cu provocările micilor prelucrători. Intermediarii sunt stimulați **insuficient pentru a lucra cu agricultorii de subzistență** din cauza riscului de a cumpăra produse de calitate eterogenă. Ei se confruntă și cu costuri ridicate **de transport și volume insuficiente de produse**, din cauza colectării pomicolului din diferite zone geografice. De asemenea, majoritatea agricultorilor nu dispun de depozitare pre-răcire și trebuie să colecteze pomicolul direct în caserole (deoarece pomicolul este produs perisabil), creând dificultăți în **logistică și ambalare**.

Mai mult, legătura dintre intermediari și agricultori este blocată de **accesul slab la informații**:

- ▶ **intermediari:** trebuie să fie mai informați cu privire la listele agricultorilor, distribuția lor teritorială și tipurile de pomicol care ar putea fi colectate în cantități comerciale; și
- ▶ **agricultori:** trebuie să fie mai vizibili pentru intermediari, să înțeleagă cererile cumpărătorilor lor și așa mai departe.

► Prelucrători

Prelucrătorii sunt întreprinderile care prelucrează pomușoarele pentru a produce produse cu valoare adăugată, cum ar fi gemuri, sucuri și nectare. Prelucrătorii pot fi divizați în două categorii principale:

1. **micii prelucrători:** companiile care prelucrează fructe și legume și vând în principal pe piețele locale (în supermarketuri). Companiile cumpără pomușoare de la agricultori, piețe locale sau comercianți locali. Produsele lor includ gemuri, sucuri și pomușoare congelate.
2. **marii prelucrători:** companiile activitatea cărora se axează în principal pe prelucrare. În Moldova, companiile tipice includ Alfa Nistru SA, Orhei Vit SRL, Kardel SRL și S.A. Fabrica de conserve din Călărași. În mod tradițional, aceste companii prelucrează mai multe legume și mai puține fructe. Totuși, din cauza creșterii cererii pe piețele de export, ele au început să prelucreze pomușoare pentru suc, gemuri și piureuri. Își au propriile instalații de congelare, ceea ce le permite să prelucreze pomușoare într-o varietate mai mare de moduri decât micii prelucrători. Marii prelucrători achiziționează în principal pomușoarele (ca materie primă) de la agricultorii locali sau își au propriile plantații. Chiar și așa, unii importă pomușoare congelate din cauza cantității, calității, prețului și disponibilității constante.

Deși nu există cifre oficiale cu privire la femeile reprezentate în acest segment al lanțului valoric al pomușoarelor în Moldova, un interviu a raportat că 40% din angajații săi sunt femei, multe dintre care sunt în funcții de conducere. În consecință, se înțelege că, ca și în cazul diferitelor segmente de agricultori, femeile sunt bine reprezentate și în industria prelucrătoare.

Principalele provocări pentru prelucrători sunt centrate pe obținerea volumelor și calității necesare. Acesta este motivul din care mulți prelucrători mari nu sunt interesați să cumpere produse direct de la agricultori, deoarece au nevoie de un flux regulat de materii prime, volume mari și vânzări organizate, realizate pe bază de contract, ceea ce este aproape imposibil pentru majoritatea cultivatorilor de pomușoare. Creșterile recente ale prețurilor au redus rentabilitatea prelucrării pomușoarelor, ceea ce ar putea impulsiona marii prelucrători să își transfere activitatea de prelucrare către produse mai rentabile din portofoliul lor.

„Principala provocare este că prețurile sunt foarte volatile în sectorul pomușoarelor și, desigur, influențate de condițiile climatice.”

► Întreprindere de prelucrare

Micii prelucrători sunt afectați în mare parte de capacitatea lor scăzută de cumpărare a cantităților mari de materii prime și de infrastructura limitată de răcire și depozitare, care necesită investiții considerabile.

Alte provocări de prelucrare transversale se referă la: *perisabilitatea ridicată și transportabilitatea redusă a pomușoarelor, precum și utilajele și tehnologiile de prelucrare învechite*, care sunt în mare parte manuale. Mai mult, prelucrătorii trebuie să îndeplinească multe cerințe pentru a-și actualiza procesele operaționale și a concura cu produsele importate pe piață cu prețuri mai atractive.

Piața pentru pomușoare

Acest subcapitol descrie principalii actori ai cererii care activează în secțiunea centrală a lanțului valoric al pomușoarelor.

► Piața locală

Pomușoarele în formă proaspătă sunt vândute local, în principal pe piețele municipale (una la Chișinău și una la Bălți) și mai rar în lanțurile de supermarketuri ca pomușoare prelucrate. Pomușoarele sunt, de asemenea, vândute în numeroase băcănii cu amănuntul din capitală și alte orașe și sate mai mari din țară, precum și pe piețele în aer liber. Consumatorii cu venituri mici și medii cumpără pomușoare proaspete de la piețele în aer liber, iar consumatorii cu venituri mai mari cumpără pomușoare din supermarketuri și magazine.

În Moldova funcționează nouă lanțuri alimentare, de supermarketuri și hipermarketuri. Lanțurile respective lucrează cu prelucrătorii de pomușoare, intermediari și uneori direct cu cultivatori de pomușoare de toate mărimile, și sunt axate pe livrări regulate și volume mari.

Unele dintre principalele provocări în ceea ce privește piața locală și consumul de pomușoare sunt:

Supermarketurile au dificultăți în planificarea achizițiilor de produse și, prin urmare, nu pot planifica vânzările către consumatorii finali. Acest lucru se datorează livrărilor inconsecvente, volumelor mici și eterogene și problemelor de comunicare și contractuale cu agricultorii. O altă provocare este lipsa condițiilor de pre-răcire și a ambalării adecvate. Agricultorii le este uneori dificil să întrunească standardele de ambalare cu amănuntul, deoarece nu vor să cheltuiască timp sau bani pe ambalaje mai bune datorită rezistenței lor la schimbări de comportament și costurilor suplimentare ale forței de muncă, chiar dacă acest lucru ar crește prețul produsului. În plus, supermarketurile nu au cunoștințe suficiente despre modul de mărire a termenului de valabilitate al pomușoarelor și menținere a atractivității vizuale.

Piețele în aer liber suferă de practici de vânzare neorganizate și adesea ilegale (unii agricultori vând la intrările în piață, în apropierea piețelor sau pe marginea drumului). Restaurantele și cafenelele cumpără pomușoare pe piețele în aer liber, deoarece acolo pot găsi mai multe tipuri de pomușoare și volume mai mari de pomușoare omogene decât de la producători.

În cele din urmă, și poate cel mai important, prețul la pomușoare este adesea prea mare pentru **consumatorii finali**, care consideră că fructele tradiționale precum merele și portocalele sunt mai accesibile.⁵

Acestea fiind spuse, tendințele preferințelor consumatorilor se schimbă, în special pentru persoanele cu venituri medii și ridicate mai puțin sensibile la preț. Consumatorii respectivi arată o cerere în creștere pentru produse sănătoase, influențată de apariția magazinelor specializate cu produse organice, expoziții și festivaluri dedicate, cu cabine de degustare, dar și ateliere, și disponibilitatea produselor organice inovatoare și derivate.

► Exportul

Deoarece sectorul pomușoarelor este încă nou pentru mulți agricultori din Moldova, este dificil pentru exportatori să concureze cu agricultorii comerciali din Europa, și aceștia se confruntă cu multe provocări:

- **calitate și volume:** este dificil de colectat și de exportat o calitate omogenă în volumele necesare pentru export (adică, în camioane de minimum 20 TM). În acest sens, există o lipsă de cooperare între agricultorii mici și mijlocii pentru a se agrega la o aprovizionare omogenă.
- **image și ambalaj:** Pomușoarele moldovenești sunt adesea ambalate în ambalaje de calitate proastă, ceea ce afectează percepția calității pomușoarelor respective. Chiar dacă pomușoarele locale sunt de calitate bună, ele sunt frecvent amestecate cu pomușoare dintr-o țară importatoare și, ulterior, reexportate sub o marcă moldovenească, scăzând imaginea percepută a pomușoarelor din Moldova.
- **costuri de export și abilități de parteneriat:** exporturile de pomușoare din Moldova sunt scumpe datorită costurilor de recoltare, transport și logistică, răcire, ambalare și așa mai departe. Acest lucru este cauzat de lipsa abilităților de negociere, cercetarea pieței, alegerea partenerilor de export, diversificarea pieței de către exportatorii și/sau intermediarii locali. În plus, oportunitățile de adăugare a valorii prin certificarea organică au fost în mare parte utilizate insuficient.

Tendențele pozitive aici sunt legate de creșterea cooperării între diferiți actori de-a lungul lanțului valoric pentru (1) volume mai mari de export și (2) îmbunătățirea ambalajelor. Alte tendințe internaționale de export includ creșterea pomușoarelor cu valoare mai mare (adică goji sau aronie), a produselor derivate prelucrate cu mai puțin/fără zahăr și a pomușoarelor organice la prețuri mai mari.

Funcții de sprijin

Funcțiile de sprijin în lanțul valoric al pomușoarelor sunt reprezentate de actorii de cercetare și dezvoltare (care sporesc valoarea adăugată prin inovație), furnizori (de materii prime diferite și infrastructura necesară și servicii adăugate pentru crearea de valoare) și actori care deschid și sporesc accesul actorilor lanțului valoric de bază (pe piață, la informații, abilități și finanțe) Fiecare constrângere în ceea ce privește principalele provocări este descrisă în continuare, împreună cu impactul său asupra întregului lanț valoric.⁶

⁵ Prețurile la pomușoare scad rapid în sezon - adică, căpșunile de la 100 de lei (~ 5 euro) la 22 de lei (~ 1 euro) de kilogram, murele și zmeura de la 50-60 de lei (~ 3 euro) la 20-30 de lei (~ 1 euro) de kilogram și, totuși, sunt mai scumpe decât de ex. merele, care costă 8-10 lei (~ 0,5 euro) de kilogram

⁶ O listă detaliată a actorilor de sprijin din sectorul pomușoarelor poate fi furnizată la cerere.

Caseta 2. Cooperarea este esențială pentru export

Mulți cultivatori de pomușoare din Moldova ar dori să-și extindă afacerea pe noi piețe externe. Totuși, majoritatea agricultorilor produc prea puțin pentru a se adapta la comenzile internaționale.

În 2012, Elena Vetrici a decis să cultive un soi de pomușoare care încă era necunoscut în Moldova la acea vreme - fructele de goji. Citise multe istorii despre puterile vindecătoare ale fructului originar din Asia și dorea să-l introducă în Moldova. A obținut certificarea unui soi de goji și, înființând o pepinieră, Elena a putut vinde puietii altor agricultori. Tot mai mulți dintre ei au început să cultive fructele de goji, astfel încât să poată colabora și să răspundă cererii internaționale. Astăzi, Elena estimează că în toată țara există 18 hectare de plantații goji și că această tendință este în creștere.

Grupul de producători pe care Elena îl conduce acum poate furniza până la 25 de tone de fructele proaspete de goji și 6 tone de fructe uscate pe an. În timp ce fructele proaspete sunt trimise unui partener din Polonia, fructele uscate de goji merg în România.

► Cercetare și dezvoltare

Cercetarea și dezvoltarea sectorului agricol din Moldova cuprinde un sistem de cercetare, un sistem de educație și servicii de extindere. Cercetările sunt efectuate de 12 instituții de cercetare în domeniul horticulturii și tehnologiei alimentare, protecției plantelor și agriculturii ecologice, geneticii și fiziologiei plantelor, microbiologiei și biotehnologiei, științei solului și agro-chimiei.

Principalul actor de cercetare din sectorul pomușoarelor este Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare din Chișinău. În ultimul deceniu, Institutul a furnizat soiuri de bază de pomușoare: zmeură, coacăză neagră, mure și altele. Cu excepția unor studii minore, institutul nu a întreprins nicio cercetare majoră în curs în sectorul pomușoarelor din cauza sprijinului financiar limitat din partea Guvernului. Noile soiuri de pomușoare, cum ar fi cătina, goji, afinele, sorbul negru și altele, sunt testate și omologate de agricultorii privați.

Există o singură instituție ÎPT în Moldova care oferă un program de învățământ în cultivarea pomușoarelor - Școala Profesională din Nisporeni. Instituția ÎPT oferă un curs pentru cultivatorii și prelucrătorii de plante bacifere, care a început în septembrie 2020 și va include instruire despre producere, plantații, sere și utilaje, printre altele.⁷

Activitatea de cercetare și dezvoltare este limitată, deoarece Guvernul își direcționează resursele mai degrabă spre producerea de pomușoare decât spre cercetare. Mai mult, există o lipsă de specialiști în cercetare din cauza impopularității generale a studiilor agricole în țară și a emigrației tinerilor specialiști.

„Agricultorii trebuie să planifice înființarea plantațiilor cu cel puțin șase luni înainte de a plasa comanda pentru achiziționarea răsadurilor.”

► Infrastructura de aprovizionare

Infrastructura de aprovizionare este reprezentată de:

1. Pepiniere - furnizori de răsaduri - principala materie primă pentru producerea de pomușoare

⁷ Școala profesională din Nisporeni, <http://spnisporeni.edu.md/cultivator-procesator-a-culturilor-bacifere/>

2. Furnizori de alte materii prime - mașini agricole, îngrășăminte și produse de protecție a plantelor, sisteme de irigații, echipamente RRD (reducere a riscului de dezastru)
3. Instalații post-recoltare/depozitare frigorifică
4. Furnizorii de servicii de transport
5. Rețele de construcții și infrastructură
6. Furnizori de ambalaje și alte etichetări și materiale logistice.

Principala provocare este faptul că **răsadurile** sunt în mare parte importate, de calitate inadecvată pentru solurile moldovenești și nu sunt controlate de guvern. Agricultorii deseori importă direct soiuri noi pentru a atinge o productivitate mai mare, dar uneori soiurile importate nu sunt bine adaptate condițiilor solului din Moldova și dau recolte sub nivelul optim din cauza calității scăzute și a lipsei rezistenței la boli.

„Răsaduri: lacuna aici este lipsa bazelor științifice. Putem cultiva anumite soiuri ca în Olanda, dar nu știm cum se vor comporta în Moldova.”

► Asociația producătorilor de pomicol

O altă **provocare este utilizarea îngrășămintelor și pesticidelor**. Moldova are peste 200 de furnizori de inputuri care vând semințe, îngrășăminte și pesticide (Proiectul AMIB - Pomicol /Fundația HEKS-EPER Moldova 2016). Cu toate acestea, foarte puțini vând inputuri pentru pomicol, având în vedere nivelurile mici de producție. Dincolo de aceasta, agricultorii nu aplică protecția plantelor - adică, vânzătorii/agronomii îi sfătuiesc cu privire la modul de utilizare a produselor (Proiectul AMIB - Pomicol/Fundația HEKS-EPER Moldova 2018, p. 4) - din cauza cunoștințelor reduse și a resurselor financiare limitate pentru a se angaja față de astfel de intrări.

De asemenea, costurile ridicate ale utilajelor moderne în raport cu mărimea producției împiedică majoritatea agricultorilor să investească în tehnologie și, prin urmare, marea parte a lor activează fără mecanizare. Acestea fiind spuse, accesul la mașini de calitate este disponibil, deoarece companiile internaționale au stocuri în majoritatea raioanelor teritoriale.

Lipsa informațiilor despre modul de importare și ce inputuri este o constrângere transversală a infrastructurii de aprovizionare. Acest lucru se extinde la utilaje sau tehnologii specifice, printre altele, de care majoritatea producătorilor și, în special, noii agricultori, nu sunt conștienți.

Instalațiile post-recoltare/depozitele frigorifice sunt identificate ca fiind o altă provocare. Depozitarea la rece permite un termen de valabilitate mai mare și o conservare mai îndelungată a gustului, ceea ce, la rândul său, duce la creșterea veniturilor. Pre-răcirea este utilizată în prezent doar de o mică parte din proprietarii de camere frigorifice. Pre-răcirea se referă la îndepărtarea rapidă a căldurii de câmp la scurt timp după recoltarea unei culturi. Procedând astfel, pomicolele au o durată de valabilitate mai mare, iar calitatea poate fi păstrată mai mult timp, ceea ce face ca pre-răcirea să devină o activitate cu valoare adăugată în lanțul valoric al pomicolelor. Datele unui studiu din 2016 arată că din 52% de cultivatori de pomicol cu instalații de depozitare frigorifică, doar două procente folosesc camere de pre-răcire, în pofida beneficiilor sale cunoscute (Proiectul AMIB - Pomicol/Fundația HEKS-EPER Moldova 2016, p. 28).

► **Facilitarea accesului: finanțe și abilități**

Accesul la finanțare este facilitat prin bănci, instituții de microfinanțare, asociații de economii și credite, programe finanțate de stat și programe finanțate de donatori. Creditele financiare finanțează, în general, aprovizionarea cu material săditor, modernizarea și automatizarea utilajelor, extinderea plantațiilor și diversificarea culturilor. În pofida mai multor inițiative recente de finanțare guvernamentale și finanțate de donatori (UE, USAID, PNUD, Guvernele Japoniei, Suediei, Danemarcei, Banca Mondială, BERD și așa mai departe), accesul la finanțare pentru producătorii agricoli, inclusiv micii agricultori și gospodăriile agricole de familie, s-a îmbunătățit doar modest. Bariera majoră în calea accesului la finanțare se referă la garanția insuficientă a debitorilor. O altă provocare este rata ridicată a dobânzii - organizațiile de microfinanțare împrumută la rate anuale ale dobânzii de 15-20% (FAO 2020c, p. Xv).

Agencia de Interventie și Plăți pentru Agricultură (AIPA) este principalul investitor în sectorul agricol din Moldova, oferind o subvenție post-investiție de 50% pentru investiții de până la 125.000 de euro. Acest sistem impune ca agricultorii să investească 100% din costurile lor în avans, atunci când întrunesc anumite condiții și prezintă toate documentele necesare, pentru a primi o subvenție de 50%. Pentru agricultoare, AIPA crește subvențiile cu 15% (AIPA 2020). Pentru mulți agricultori este dificil de solicitat această subvenție, deoarece ei nu dispun de capitalul inițial necesar pentru a acoperi plata integrală sau nu pot îndeplini toate condițiile necesare care sunt atașate subvenției. Chiar dacă reușesc să facă acest lucru, unii au raportat că, grantul durează adesea foarte mult timp pentru a fi transferat din cauza birocrăției ineficiente. În plus, mulți agricultori nu cunosc de acest program sau de alte programe de finanțare și le consideră prea complicate.

Femeile sunt în special sprijinite prin intermediul Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM), care este o instituție publică. Aceasta are un program, numit „Femeile în afaceri”, cofinanțat de UE, Programul transnațional Dunărea și „PARE 1+1”,⁸ un program de atragere a remitențelor în economie, astfel încât fiecare leu investit din remitențe să fie completat cu 1 leu sub formă de grant.

Accesul la competențe acoperă o serie de domenii cheie, cum ar fi cunoștințele despre normele legale, producția și dezvoltarea afacerii.

Deși există puțini experți tehnici în sectorul pomușoarelor, producătorii și prelucrătorii își pot îmbunătăți competențele prin intermediul mai multor organizații. Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare⁹ are experți în depozitarea și prelucrarea pomușoarelor și oferă informații cu privire la depozitarea pomușoarelor, pre-răcire, congelare și alte tehnologii de prelucrare. Prelucrătorii de pomușoare pot primi, de asemenea, informații despre tehnicile post-recoltare de la furnizorii de utilaje de răcire și congelare. Consultanții de la serviciul de extensivitate de stat (Agenția pentru Dezvoltare Rurală - ACSA) pot oferi consiliere cu privire la ambalare, conservare și standardele comerciale existente în Moldova.

Principală provocare în dezvoltarea competențelor este că mulți agricultori nu știu despre astfel de oportunități sau nu au încredere în consultanții locali și specialiștii din sector. Acest lucru se datorează infrastructurii de cercetare și dezvoltare învechite din acest sector și lipsei de specialiști tehnici, în special în ceea ce privește soiurile noi și inovațiile.

Norme și reglementări

Această secțiune descrie constrângerile din normele și reglementările care dictează modul în care funcționează întregul lanț de pomușoare: dezvoltarea și implementarea politicilor și legilor guvernamentale, dezvoltarea și monitorizarea implementării standardelor și cerințelor, precum și activitatea cooperativelor și asociațiilor formale și informale.¹⁰

Politicile și legile Guvernului

La nivel național, parlamentul și ministerele guvernamentale pot avea impact asupra sectorului prin dezvoltarea și implementarea strategiilor, a programelor sectoriale și a politicilor privind importul și exportul de pomușoare proaspete și prelucrate.

„Se colectează date cu privire la volumul producției și prelucrare. Dar este dificil de agregat și datele vin cu un an mai târziu, în martie sau aprilie. [...] Softul [de date] este foarte depășit și permite doar un număr limitat de culturi.”

► MADRM

Provocarea cheie aici este lipsa unei **viziuni unificate pentru** sector. Analiza sectorului pomușoarelor și acțiunile guvernamentale prioritare sunt reflectate în Programul național de dezvoltare a horticulturii, elaborat în 2020. Totuși, este nevoie de o strategie dedicată, specifică sectorului pomușoarelor, bazată pe dovezi, care va fi dificil

⁸ Mai multe informații despre acest program: <https://www.odimm.md/ro/pare>

⁹ Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare, <https://isphta.md/>

¹⁰ Informații mai detaliate despre aceste categorii de actori pot fi furnizate la cerere.

de elaborat din cauza lipsei de date statistice specifice pomului. Astfel, este dificil să se evalueze impactul economic potențial al sectorului și apoi să se stabilească prioritățile în cadrul sectorului. În acest context, este nevoie de colaborarea tuturor tipurilor în sprijinirea și reglementarea actorilor, în special în educație și cercetare, donatori, asociații, actori de calitate și standardizare.

Standarde și cerințe

Guvernul reglementează subvențiile și implementează și monitorizează protecția alimentelor, testarea soiurilor de culturi, omologarea noilor soiuri de pom, precum și politica fiscală, înregistrarea și reglementarea noilor plantații, plus cotele de export agricole prin intermediul agențiilor și organizațiilor sale.¹¹ Atât Institutul de Standardizare, cât și Institutul Științifico-Practic de Horticultură lucrează la stabilirea standardelor naționale, elaborându-le și armonizându-le pentru a asigura calitatea răsadurilor și a producătorilor certificați. Reglementarea și controlul pentru siguranța alimentelor, protecția plantelor și carantina fitosanitară, controlul semințelor și calitatea produselor primare sunt asigurate de Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA). De asemenea, fiecare regiune are câte o Direcție de Supraveghere Sanitară, responsabilă de implementarea intervențiilor ANSA.

Principalele provocări referitoare la actorii respectivi țin de:

- ▶ **controlul insuficient** al pesticidelor, îngrășămintelor și al calității materialului de răsad local, precum și calitatea materialului importat (în special din țările UE, care nu mai este testat). ANSA nu are resurse suficiente pentru a monitoriza toți agricultorii care vând pom pe piață sau toate stocurile de răsaduri. De asemenea, nu are un catalog online al plantațiilor certificate.
- ▶ **cerere redusă de certificare** datorită costurilor ridicate ale certificării internaționale (adică, Global Gap, ARPC); și
- ▶ **colaborarea insuficientă** între operatorii din această categorie pentru a spori și motiva creșterea calității și conformitatea cu cerințele.

▶ Colaborarea formală și informală

În sectorul pomului, cooperarea este adesea informală între actorii de-a lungul lanțului. Cooperarea formală este reprezentată prin două asociații naționale de producători de pom, care îi ajută pe producători să acceseze informații, să dezvolte abilități de acces pe piețe și să împărtășească experiențe. Creată în 2009, „Bacifera” are 32 de membri și își promovează interesele în fața organizațiilor publice; oferă servicii pentru membri, cum ar fi servicii de consultanță în producția și vânzarea pomului pentru membrii săi, evenimente de promovare, lobby și așa mai departe. „**Pomii Moldovei**” are o bază de date extinsă cu 287 de producători de pom, cărora le oferă servicii de consultanță pentru cultivarea pomului și recomandări privind produsele fitosanitare și alte materii prime.

Sunt relevante și asociațiile mai mari, axate pe agricultură, inclusiv Agenția Națională de Dezvoltare Rurală (ACSA),¹² Federația Agricultorilor din Moldova (FARM),¹³ Federația Națională a Fermierilor din Moldova (FNFM), printre altele. Aceste asociații împărtășesc cunoștințe, experiențe și abilități practice legate de o gamă largă de domenii axate pe dezvoltarea durabilă a zonelor agricole și rurale.

Provocările cheie legate de cooperare sunt:

- ▶ **încredere și experiență insuficiente**, ceea ce este o moștenire din epoca sovietică din cauza experiențelor negative din trecut cu colectivizarea și crearea de cooperative în alte sectoare. Acest lucru a dus la lipsa de încredere și la stimulente reduse pentru ca membrii să contribuie financiar și să lucreze voluntar;
- ▶ **conflicte de interese** din partea conducerii de vârf a asociațiilor care deseori încearcă să monopolizeze puterea pentru a-și susține propriile interese;
- ▶ **timpul limitat al membrilor** pentru a participa la mai multe evenimente (vizite locale și de studiu), mai ales atunci când este organizate în perioada recoltării; și
- ▶ **practici de pe piața neagră și acorduri ilegale** între unii vânzători și agricultori, ceea ce limitează schimburile formale (sau deschise) pe domeniile juridice ale sectorului.

¹¹ Inclusiv Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA); Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA); Comisia de Stat pentru Testarea Soiurilor de Plante; Centrul de Stat pentru Atestarea și Omologarea Produselor de Uz Fitosanitar; APL-urile și Comisia Europeană.

¹² Agenția națională de dezvoltare rurală, <https://acsa.md/>

¹³ Federația Agricultorilor din Moldova, <https://www.agrofarm.md/>

În pofida acestei serii de constrângeri, pare să existe o motivație tot mai mare din partea actorilor din sectorul pomușoarelor pentru a coopera la crearea centrelor de colectare și pentru a asigura volumele necesare pentru supermarketuri și export.

Rezumatul constrângerilor

Pe baza analizei provocărilor descrise mai sus, tabelul 5 rezumă principalele constrângeri care împiedică dezvoltarea valorii adăugate ridicate în sectorul pomușoarelor din Moldova. Pe lângă constrângeri, tabelul 5 evidențiază și cauzele care stau la baza fiecărei constrângeri și impactul acesteia asupra pieței și a condițiilor de muncă.

Tabelul 5. Rezumatul constrângerilor sectorului pomușoarelor din Moldova

Constrângerea	Cauzele subiacente	Impactul asupra pieței/ muncii decente
Nucleul pieței		
Volumul redus de recoltare	- Condiții climatice proaste, secetă - Sisteme de irigare deficitare - Calitatea scăzută a materialului săditor - Protecție scăzută a solului, pesticide ilegale și netestate/alte produse fitosanitare - Greu de găsit muncitori sezonieri - Soiuri omologate insuficiente, lipsă de încredere în materialul săditor local	- Ofertă redusă pentru piața locală - Ofertă redusă pentru piețele de export - Venituri neregulate și contracte pe termen scurt - Oportunități de angajare reduse
Poziție de export slabă	- Volume mici și calitate nesigură - Abilități de negociere slabe și cunoștințe limitate ale piețelor de export - Cooperare redusă între agricultori/exportatori	- Imagine proastă ca țară - Prețuri mici de export - Ofertă redusă pentru piața de export
Cerere locală scăzută	- Vânzări neorganizate, sporadice - Concurență puternică din partea fructelor și a altor produse de substituție - Stimulente insuficiente pentru a lucra cu micii agricultori - Piața neagră ilegală, culegerea ilegală a pomușoarelor din păduri - Sensibilizarea insuficientă a clienților cu privire la beneficiile produselor pentru sănătate	Creșterea concurenței produselor substituente
Prelucrare învechită	- Infrastructură costisitoare de răcire și stocare - Echipament manual și niveluri scăzute de tehnologie - Niveluri scăzute de interes ale marilor prelucrători - Lipsa produselor derivate - Produse importate mai puțin costisitoare	- Cerere locală scăzută - Oportunități reduse de export - Oportunități de angajare reduse - Creșterea concurenței produselor importate

Constrângerea	Cauzele subiacente	Impactul asupra pieței/ muncii decente
Funcții de sprijin		
Accesul la informații	- Lipsa conexiunii/comunicării între agricultori, intermediari, supermarketuri, prelucrători - Lipsa informațiilor privind distribuția teritorială a pomilor - Motivația insuficientă a agricultorilor de a cunoaște despre ceilalți actori ai lanțului valoric - Actori de pe piață limitați care oferă servicii de extensiune - Lipsă de încredere în consultanții locali	- Managementul scăzut al micilor agricultori - Menține un nivel slab de calitate - Invitarea consultanților străini, ceea ce este mai costisitor
Cercetare și educație slabă	- Lipsa bugetului și a asistenței - Lipsa infrastructurii pentru cercetare și dezvoltare - Lipsa personalului calificat și a cadrelor didactice - Tinerii demotivați pentru învățământul în agricultură	- Soiuri învechite - Creșterea importurilor ilegale - Studenti puțini
Acces la finanțare și abilități de afaceri slabe	- Lipsa expertizei tehnice în pomi - Teama de a accesa fonduri, lipsa de cunoștințe și abilități în gestionarea fondurilor și a investițiilor - Plantațiile de pomi sunt eligibile pentru subvențiile AIPA doar dacă sunt mai mari de 0,5 hectare	- Eșecul întreprinderilor mici - Mai puține finanțări pentru acest sector - Micii agricultori sunt excluși din schemele de subvenționare
Norme și reglementări		
Politicile și reglementările Guvernului	- Lipsa colaborării cu toate tipurile de actori de sprijin, pentru a se concentra și a prioritiza domeniul de investiții în sector - Lipsa datelor statistice, fără cercetări aprofundate și strategii separate pentru sector - Controlul insuficient al pesticidelor, îngrășămintelor, al calității materialului importat	- Dezvoltarea sectorului se reduce în ansamblu - Reducerea interesului actorilor secundari - Creșterea practicilor ilegale - Nivelul scăzut al oportunităților de angajare
Standarde și cerințe	- Control insuficient al pesticidelor și îngrășămintelor - Control insuficient al materialului de răsad local - Cerere redusă de certificare - Colaborare insuficientă între operatori	- Prezența pesticidelor contrafăcute pe piață - Prezența materialului săditor de calitate scăzută - Prețuri mai mici pentru recoltă
Lipsă de colaborare și cooperare între agricultori	- Lipsă de încredere din cauza experienței sovietice din trecut - Conflicte de interese la nivelul conducerii de vârf, inclusiv în APL-uri - Nu există strategii concentrate pentru cooperare - Motivația redusă a membrilor de a aduce o contribuție financiară	- Teama de a coopera - Oportunități de muncă reduse - Lipsa oportunităților de a pătrunde pe alte piețe

► Oportunități

Scopul acestei analize a sistemelor de piață este de a identifica căi concrete pentru rezolvarea principalelor provocări din sector. Îmbunătățirea vieții celor săraci – stimularea creșterii și extinderea accesului – înseamnă transformarea sistemelor din jurul lor. Intervențiile sistemelor de piață urmăresc să împuternicească alți jucători de pe piață să funcționeze mai bine și mai incluziv și, în mod specific, respectă următoarele principii de bază:

- **durabilitate:** intervențiile sunt concepute pentru a pune actorii locali în frunte și într-un mod care să fie în concordanță cu capacitatea și stimulentele lor organizaționale. Aceasta înseamnă că actorii locali sunt dotați și motivați să continue intervențiile fără sprijin;
- **scara:** intervențiile sunt concepute într-un mod care să încurajeze copierea și perfecționarea de către alți actori de pe piață concurenți și neconcurenți;
- **abordarea de portofoliu:** o mare varietate de intervenții sunt concepute pentru a aborda constrângerile multiple, înțelegând că unele intervenții vor avea mai mult succes decât altele. O abordare de portofoliu riscă să promoveze o abordare cu una sau două intervenții, care poate să nu aibă niciodată succes.

Principalii actori de pe piață

Dat fiind că intervențiile sistemelor de piață pun actorii locali în frunte, este important de asigurat că partenerii de intervenție au stimulentele și abilitățile potrivite pentru a continua inițiativele dincolo de durata de viață a intervenției. Tabelul 6 rezumă motivația organizațională percepută și capacitatea resurselor umane și financiare de a determina schimbarea în astfel de inițiative.

Tabelul 6. Părțile interesate cheie din sector

Organizația	Informații relevante	Motivația/Capacitatea ¹⁵
Malai Valerian - Pepinieră	- Pepinieră certificată care oferă majoritatea soiurilor de pomușoare - Oferă instruirii pe teren pentru tinerii producători - Oferă servicii de consultanță pentru agricultori - Strategia de marketing și vânzări trebuie îmbunătățită atunci când vizează micii agricultori	Motivația: Medie Capacitatea: Medie/Mică
Frigodoragro - Pepinieră	- Pepinieră certificată specializată în plante goji - Oferă peste 50.000 de butași goji anual - Oferă instruirii pe teren pentru tinerii producători - Oferă servicii de consultanță pentru agricultori - Strategia de marketing și vânzări trebuie îmbunătățită pentru a viza mai mulți agricultori	Motivația: Înaltă Capacitatea: Medie
Dipp-Fruct LLC - Intermediar	- Servicii de intermediere: colectează diferite tipuri de pomușoare de la producători și le vinde. - Transport propriu (cu sistem de răcire) pentru colectare și uneori închiriază camioane suplimentare în perioade aglomerate. - Cumpără de la un număr mic de agricultori - Nu vrea să-și asume multe riscuri din cauza perisabilității pomușoarelor	Motivația: Medie Capacitatea: Medie/Mică
Orhei-Vit SA - Prelucrător	- Unul dintre cei mai mari prelucrători - Plantație proprie de coacăză neagră, căpșuni și zmeură - Cumpără căpșuni pentru gemuri, sucuri, etc; uneori importă pomușoare din Ucraina din cauza prețurilor mai mici. - Recunoaște că pomușoarele moldovenești sunt mai bune și ar dori să lucreze cu pomușoare locale - Trebuie să-și îmbunătățească procesele de marketing (comunicare) și achiziție.	Motivația: Medie Capacitatea: Medie
Alfa Nistru SA - Prelucrător	- Unul dintre cei mai mari prelucrători - Plantație proprie de coacăză neagră, căpșuni și zmeură. - Cumpără căpșuni pentru gemuri, sucuri, etc; uneori importă pomușoare din alte țări din cauza prețurilor mai mici - Recunoaște că pomușoarele moldovenești sunt mai bune și ar dori să lucreze cu pomușoare locale - Trebuie să-și îmbunătățească procesele de marketing (comunicare) și achiziție	Motivația: Scăzută Capacitatea: Medie
Vadalex LLC Furnizor de materie primă	- Importator și distribuitor de inputuri agricole - Furnizează în jur de 25 de mărci de echipamente agricole, 30 de mărci de semințe, produse fitosanitare, îngrășăminte - Gamă mare de produse, dar fără pomușoare - Micii producători de pomușoare nu sunt principalul lor grup-țintă	Motivația: Scăzută Capacitatea: Înaltă
Teogortrans SRL - Exportator	- Exportator de pomușoare proaspete - Concentrarea asupra Federației Ruse și, de asemenea, asupra unor țări europene - Închiriază depozite frigorifice în timpul sezonului de recoltare - Trebuie să-și îmbunătățească baza de date a agricultorilor	Motivația: Înaltă Capacitatea: Redusă

¹⁴ Motivation indicates the perceived organisational motivation to drive change in the sector. Capacity is related to human resource capacity to drive change in the sector. Both of these were gauged by the team based on the semi-structured interviews which took place during the field research.

Organizația	Informații relevante	Motivația/Capacitatea
Asociația „Pomușoarele Moldovei”	• O organizație non-profit, neguvernamentală creată de producătorii de pomușoare • Percepută ca având membri puternici și rețele mari și, prin urmare, relativ mai multă putere decât alte asociații • Organizare de instruiți, servicii de consultanță pentru producătorii de pomușoare • Organizarea de evenimente de promovare și sensibilizare • Organizarea de vizite de studiu și vizite pe teren • Furnizor de consultanți și câteva liste recomandate - adică, pentru produse fitosanitare sau alte materii prime • Va implica femeile în afaceri • Facilitarea dialogului între actori (mese rotunde, discuții) • Nu a elaborat nicio inițiativă fără sprijinul donatorilor, se va lupta să funcționeze fără finanțarea donatorilor și nu pare să se axeze pe durabilitatea financiară	Motivația: Înaltă Capacitatea: Redusă
Școala ÎPT Nisporeni	• Singura școală ÎPT din Moldova care oferă un curs de doi ani pentru cultivarea pomușoarelor • Finanțat de Proiectul APM (din 2012, elaborarea curriculum-urilor, plantații, sere, utilaje, etc.) • Intenționează să ofere cursuri pe termen scurt pentru adulți în creșterea pomușoarelor	Motivația: Medie Capacitatea: Redusă

Domeniile potențiale de intervenție

Au fost identificate intervențiile potențiale pentru lanțul valoric al pomușoarelor pentru a aborda constrângerile cheie identificate în analiză. Accentul principal al tuturor intervențiilor este de a stimula și facilita sinergia pentru oportunități de creștere și de ocupare a forței de muncă în acest sector.

Setul complet de constatări și intervenții recomandate a fost discutat cu părțile interesate cheie din sectorul pomușoarelor în timpul unui atelier de validare care a avut loc vineri, 19 februarie 2021. Pe baza acestei consultări, constatările cheie și setul complet de recomandări au fost validate și aprobate de către participanți. În același timp, însă, a fost lăsat la discreția participanților să prioritizeze intervențiile pe care le credeau că ar avea cea mai mare probabilitate de impact pozitiv asupra dezvoltării sectorului pomușoarelor. După reflectarea discuțiilor respective, analiza a fost revizuită și s-a convenit asupra unui set final de șase intervenții.

Intervențiile propuse pot fi rezumate într-o strategie de intervenție bazată pe trei domenii (rezultatele principale):

1 ▼

Productivitate sporită la nivel de gospodărie agricolă printr-un acces mai bun la inputuri și cunoștințe

Intervenția 1

Productivitate agricolă mai bună datorită unui acces mai bun la informații și servicii încorporate

Intervenția 2

Sporirea productivității datorită accesului mai bun la răsaduri de calitate

2 ▼

Cooperarea pentru „a ajunge pe piață” și stabilirea parteneriatelor

Intervenția 3

Creșterea încrederii și motivație pentru cooperarea la export

Intervenția 4

Comunicare îmbunătățită pentru stabilirea parteneriatelor cu principalii cumpărători locali

Intervenția 5

Acces îmbunătățit la educație - în special pentru femei și persoanele cu dizabilități

3 ▼

Sinergie a funcțiilor de sprijin și guvernare

Intervenția 6

Acțiuni comune pentru concentrarea pe domenii de investiții în sector

► **Rezultatul 1. Productivitate sporită la nivel de gospodărie agricolă printr-un acces mai bun la materie primă și cunoștințe**

Primul obiectiv major este creșterea recoltelor de producție pentru a aproviziona piața internațională în creștere. Aceasta va include îmbunătățirea utilizării de materii prime adecvate și a utilizării instrumentelor/produselor de protecție a plantelor.

INTERVENȚIA 1.

Productivitate agricolă mai bună datorită unui acces mai bun la informații și servicii încorporate

O constrângere semnificativă pentru agricultori este pierderea producției din cauza diferitor pericole naturale sau din alte motive. Identificarea motivului și oferirea unui mod accesibil de combatere va avea un impact semnificativ atât asupra veniturilor, cât și asupra riscului în producția de pomicultură. În prezent, există o lipsă de concentrare pe protecția plantelor, controlul dăunătorilor și îmbunătățirea recoltei.

Pentru a asigura recolte mai mari, ideea acestei intervenții este de a consolida colaborarea între mai multe părți interesate, inclusiv: (a) furnizorii de materii prime (care furnizează îngrășăminte și materiale pentru combaterea dăunătorilor), (b) magazinele agricole și (c) gospodăriile agricole de frunte din comunitățile agricole. Cooperarea va consta în:

1. diversificarea și adaptarea gamei de produse de către furnizorii de inputuri pentru micii agricultori;
2. promovarea de către agro-magazine a produselor sugerate de furnizorii de inputuri;
3. înființarea de către furnizorii de inputuri și magazinele agricole a loturilor demonstrative pe plantațiile agricultorilor de frunte;
4. organizarea de către furnizorii de inputuri a vizitelor la lotul demonstrativ pentru agricultori.

Toate părțile implicate ar beneficia de cooperare: magazinul agricol și-ar mări baza de clienți și ar câștiga credibilitate, furnizorul de inputuri și-ar spori vânzările și ar câștiga credibilitate, iar agricultorul ar dobândi cunoștințe și consiliere profesională. În consecință, stimulentele jucătorilor sunt comerciale - fiecare își poate spori veniturile.

Pentru a pune în aplicare această intervenție vor fi necesare următoarele acțiuni - rețineți că stimulentele furnizorului de a crea oferte accesibile pentru micii agricultori este crucial:

- proiectul selectează trei furnizori de inputuri pentru a stabili un catalog de produse și a evalua strategiile de marketing actuale;
- proiectul selectează cinci agro-magazine pentru a evalua strategiile actuale de marketing și abordările de lucru cu furnizorii;
- proiectul lucrează cu parteneri de intervenție pentru a îmbunătăți strategia de marketing (pentru a acoperi noi grupuri țintă în calitate de cumpărători, clienți);
- proiectul asistă furnizorii de inputuri în stabilirea conexiunilor cu agro-magazinele;
- proiectul ajustează magazinele agricole cu accesul la portofoliu;
- proiectul ajută furnizorii de inputuri și magazinele agricole la stabilirea loturilor demonstrative și la programarea zilelor de demonstrație pe teren;
- partenerii răspândesc informații prin diferite canale (în principal dialoguri directe cu alți actori de pe piață).

Rezultatele scontate:

1. **agricultorii** cresc productivitatea prin utilizarea metodelor de protecție împotriva dăunătorilor, au acces la metode de protecție îmbunătățite și știu cum să le aplice;
2. **furnizorii de inputuri** creează oferte speciale pentru micii agricultori; le îmbunătățesc canalele de vânzare; le îmbunătățesc comunicarea acestora cu cumpărătorii și magazinele agricole;
3. **magazinele agricole și comercianții cu amănuntul** oferă produse noi și vor avea relații sporite și loialitatea agricultorilor.

INTERVENȚIA 2. Sporirea productivității datorită accesului mai bun la răsaduri de calitate

Pepinierele au indicat că marjele lor de profit sunt în mod constant amenințate de importurile de către agricultori a răsadurilor străine pe care le înmulțesc în condiții casnice, iar agricultorii mici și mijlocii se simt obligați să importe răsaduri din cauza lipsei răsadurilor locale și de calitate. Mai este și lipsa de cunoștințe în rândul agricultorilor cu privire la beneficiile utilizării răsadurilor de calitate.

Această intervenție intenționează să consolideze capacitatea jucătorilor de pe piață de a oferi servicii de consultanță care să elimine golul de cunoștințe. Pepinierele au cunoștințele și răsadurile necesare agricultorilor și, îmbunătățind colaborarea dintre aceștia, producția de pomușoare poate fi extinsă, deoarece răsadurile de calitate nu mai sunt înmulțite cu alte soiuri mai puțin adecvate.

Această intervenție intenționează să faciliteze accesul agricultorilor la materii prime și cunoștințe de o calitate mai bună. Etapele de intervenție includ:

- ▶ efectuarea evaluării nevoilor privind capacitățile de marketing ale pepinierelor, inclusiv planuri promoționale pentru două - trei pepiniere principale;
- ▶ sprijinirea și monitorizarea implementării strategiilor de marketing ale pepinierelor ajustate în raioanele selectate;
- ▶ identificarea strategiei de sensibilizare pentru a vinde răsaduri și alte materii prime de calitate și oferirea instruirii în produse ca mijloc de fidelizare a clienților;
- ▶ promovarea rezultatelor înregistrate de pepiniere cu concurenții, pentru a se asigura că alții vor urma exemplul.

Rezultatele scontate:

1. **agricultorii** vor crește productivitatea și competitivitatea achiziționând răsaduri de calitate și obținând acces la cunoștințe prin instruire cu privire la produsele pepinierii;
2. **pepinierele** își vor îmbunătăți capacitățile de marketing și vânzare; vor investi în dezvoltarea serviciilor de consultanță.

▶ **Rezultatul 2. Cooperarea pentru „a ajunge pe piață” și stabilirea parteneriatelor**

Scopul principal al rezultatului 2 este schimbarea comportamentului și încurajarea actorilor din întregul sector să coopereze și să dezvolte legături de afaceri cheie, precum și îmbunătățirea cunoștințelor și accesul la informații.

INTERVENȚIA 3. Creșterea încrederii și motivație pentru cooperarea la export

Deși pomușoarele nu sunt unul dintre principalele produse de export ale Moldovei, sectorul are potențial de creștere a exporturilor. Există o nevoie crescândă de cooperare între agricultori (formali și informal) pentru a furniza o calitate omogenă și a unor volume mai mari de produse, pentru a utiliza ambalaje mai atractive și a exporta tipuri de pomușoare mai diversificate, cerute de piețele de export.

Intervenția va funcționa cu cumpărători importanți, precum prelucrătorii și exportatorii, pentru a-i sprijini să lucreze mai strâns cu agricultorii mijlocii. Aceste acțiuni trebuie să se axeze în primul rând pe colaborare și motivare pentru comunicarea și dezvoltarea acțiunilor comune ale grupurilor de agricultori, asociații, intermediari, exportatori, precum și ale actorilor guvernamentali și din sectorul public care să poată contribui la dezvoltarea imaginii sectorului pe piața de export:

- ▶ proiectul colectează cele mai bune practici (locale), selectează principalii actori ai lanțului valoric al exporturilor din sectorul pomușoarelor și efectuează evaluarea nevoilor pentru fiecare dintre aceștia (cantități necesare, calitate, destinații de export, așteptările consumatorilor/cumpărătorilor etc.);
- ▶ proiectul și cumpărătorii majori colectează lecțiile învățate din alte exporturi ale țării și strategiile lor de „a ajunge la export”;
- ▶ cumpărătorii principali, cu sprijinul proiectului, comunică cele mai bune practici cultivatorilor de pomușoare și altor actori din cadrul lanțului valoric al exporturilor;
- ▶ proiectul și cumpărătorul major lansează cel puțin două-trei inițiative comune dezvoltate pentru „a ajunge la export” pentru a sprijini ambalarea și comercializarea mai bune.

Rezultatele scontate:

1. **agricultorii** au legături mai puternice și un nivel mai înalt de încredere, pentru a coopera cu cumpărătorii, facilitând un acces mai bun la piață;
2. **intermediarii** își vor îmbunătăți capacitățile de marketing și vânzare, diversificându-și în același timp portofoliul și imaginea pe piață;
3. **exportatorii** primesc produse mai omogene de calitate superioară;
4. **asociațiile** atrag mai mulți membri datorită nivelului crescut de încredere.

INTERVENȚIA 4.**Comunicare îmbunătățită pentru stabilirea parteneriatelor cu principalii cumpărători locali**

Micii agricultori de subzistență sunt reticenți de a se întâlni cu marii cumpărători deoarece nu le pot îndeplini cerințele în ceea ce privește cantitățile, transportul, termenele sau calitatea. În același timp, marii cumpărători - inclusiv companiile de prelucrare - nu au suficient personal care să lucreze cu micii agricultori de subzistență și se luptă să găsească volumele de produse necesare.

Pentru a îmbunătăți legătura între agricultori și cumpărătorii mari, se propun următoarele activități:

- ▶ proiectul lucrează cu "Pomușoarele Moldovei" pentru a construi o hartă georeferențiată a producătorilor mici și mijlocii cu informații de contact și detalii despre producție;
- ▶ "Pomușoarele Moldovei" preia controlul asupra găzduirii hărții și a bazei de date de contact ca mijloc de stimulare a calității de membru al asociației - membrii mici și promiterea cotizațiilor de membru care vor fi listate pe hartă - precum și o listă a potențialilor cumpărători;
- ▶ proiectul lucrează cu mari cumpărători locali (doi-trei prelucrători mari și doi-trei exportatori mari) pentru a evalua principalele bariere în calea identificării agricultorilor și principalele interese (calitate, volume, tipul de pomușoare);
- ▶ "Pomușoarele Moldovei" lucrează cu cumpărătorii pentru a-i sprijini să folosească harta și să contacteze baza de date pentru a obține pomușoare.

Rezultatele scontate:

1. **agricultorii** își măresc veniturile și își îmbunătățesc accesul la piață;
2. **asociațiile** vor îmbunătăți serviciile pentru membri; vor facilita stabilirea parteneriatelor între cumpărători, prelucrători și agricultori;
3. **cumpărătorii** își vor îmbunătăți accesul la produs;
4. **exportatorii** colectează suficient volum de pomușoare și își sporesc puterea de negociere și export.

INTERVENȚIA 5.**Acces îmbunătățit la educație - în special pentru femei și persoanele cu dizabilități**

Cultivatorii de pomușoare nu au în general cunoștințe cu privire la abilitățile adecvate de producere, iar unul dintre factorii care contribuie este lipsa cursurilor oficiale legate de agronomia pomușoarelor. Din 2020, instituția IPT de la Nisporeni este singura instituție de învățământ care oferă un curs de cultivare și prelucrare a pomușoarelor. Prin lărgirea portofoliului de furnizori de educație și creșterea numărului de oportunități de consolidare a capacității, este facilitată integrarea noilor veniți în sector. Acest lucru duce, de asemenea, la un sector mai favorabil incluziunii pentru grupurile subreprezentate și marginalizate, cum ar fi persoanele cu dizabilități.

Proiectul ar putea colabora cu instituții de învățământ, cum ar fi Colegiul Agroindustrial Ungheni, școlile IPT Țaul și IPT Brătușeni, pentru a elabora programe de studii similare modelului de la IPT Nisporeni și a le integra în sistemele lor învățământ. Proiectul ar putea lucra, de asemenea, cu „Pomușoarele Moldovei” pentru a oferi sesiuni de instruire de grup pentru cultivatorii de pomușoare.

Programele oferite trebuie să fie adaptate nevoilor grupului țintă pentru a spori probabilitatea ca aceștia să îl folosească. De exemplu, dacă instruirea se axează pe femei și persoane cu dizabilități, instituțiile de formare trebuie să fie ușor accesibile și dotate pentru a găzdui persoane cu dizabilități.

Intervenția ar include:

- ▶ proiectul evaluează sistemul de învățământ existent în sectorul pomușoarelor (ÎPT Nisporeni, alte oferte de formare);
- ▶ proiectul colaborează cu școala profesională din Leova și stabilește colaborare cu alte colegii/școli profesionale interesate din centrul și nordul Moldovei;
- ▶ proiectul evaluează organizarea, capacitatea și stimulentele Asociației „Pomușoarele Moldovei”;
- ▶ proiectul lucrează cu instituții de formare și „Pomușoarele Moldovei” pentru a elabora un program de studii pentru sectorul pomușoarelor și a planifica implementarea acestuia;
- ▶ Instituțiile ÎPT și Asociația „Pomușoarele Moldovei” lansează cursuri de cultivare a pomușoarelor.

Rezultatele scontate:

1. **cultivatorii** de pomușoare au acces la o gamă mai diversificată de programe de învățământ și sporesc productivitatea, în special pentru femeile și persoanele cu dizabilități.
2. **Asociația „Pomușoarele Moldovei”** adoptă un program anual oficial de cursuri pentru cultivatorii de pomușoare, folosindu-l pentru îmbunătățirea bazei de membri;
3. **colegiile tehnice** instituționalizează programe de învățământ în cultivarea pomușoarelor și măresc baza de absolvenți cu abilități tehnice.

▶ **Rezultatul 3. Sinergie a funcțiilor de sprijin și guvernare**

Obiectivul principal al rezultatului 3 este crearea unei rețele proactive și incluzive pentru sectorul pomușoarelor, care să înțeleagă că construirea piețelor pentru agricultori necesită parteneriate cu întreprinderi, actori de stat, agenții internaționale de dezvoltare și proiecte existente ale donatorilor care sunt cruciale pentru dezvoltarea sectorului privat.

INTERVENȚIA 6. Acțiuni comune pentru concentrarea pe domenii de investiții în sector

Una dintre constrângerile cheie identificate în analiză este că sectorului îi lipsește o viziune și o strategie. În același timp, mai multe inițiative ale donatorilor lucrează deja la dezvoltarea sectorului pomușoarelor și ar fi util de combinat forțele pentru a sprijini o viziune unificată. Intervenția intenționează să sprijine actorii sistemului de piață să lucreze în comun pentru a dezvolta o viziune și a identifica acțiuni concrete care să poată aborda principalele constrângeri ale sectorului, stimula creșterea și crea beneficii durabile prin investiții.

Pentru punerea în aplicare a acestei intervenții, următoarele acțiuni necesită implicarea și motivarea puternică a Guvernului, a Asociației „Pomușoarele Moldovei” și a actorilor cheie din sector:

- ▶ proiectul găsește principalii actori – inclusiv actori guvernamentali, „Pomușoarele Moldovei” și programele donatorilor – și scoate în evidență toate programele actuale axate pe sectorul pomușoarelor;
- ▶ proiectul reunește actorii-cheie pentru a facilita dialogul între actori și grupurile-țintă de agricultori (mese rotunde, discuții);
- ▶ actorii cheie elaborează o viziune comună cu o strategie pentru sectorul pomușoarelor (distinctă de horticultură), cu acțiuni concrete și un buget concentrat, și identifică cine ar putea fi responsabil de acțiunile de finanțare și litație (de ex., Guvernul, „Pomușoarele Moldovei”, programele donatorilor, companiile din sectorul privat).

Rezultatele scontate:

1. **actorii de bază din sectorul pomușoarelor** vor beneficia de investiții mai eficiente și direcționate și își vor crește veniturile;
2. **sprijinul acordat actorilor și actorilor guvernamentali** le va spori încrederea și motivația de a coopera și va avea un management mai eficient al investițiilor;
3. **toți actorii** vor beneficia de o viziune sectorială clară, cu acțiuni și buget specifice.

► Concluzie

Raportul a demonstrat oportunitățile considerabile care există pentru dezvoltarea sectorului pomicol în Republica Moldova într-un mod care să genereze o valoare mai mare și locuri de muncă decente pentru cultivatorii de pomi și alți actori din lanțul valoric al pomicolului, cu un accent suplimentar pe femei și persoanele cu dizabilități. Analiza oferă potențiale proiecte viitoare cu un punct de plecare pentru a se angaja și a stimula schimbarea în sector și, prin intermediul acestuia, au fost identificate șase recomandări potențiale în trei domenii de intervenție. Accentul principal al tuturor intervențiilor este de a stimula și facilita sinergia între oportunități de creștere și de ocupare a forței de muncă în acest sector.

Primul domeniu de intervenție se axează pe creșterea productivității gospodăriei agricole printr-un acces mai bun la inputuri și cunoștințe. Scopul este de a facilita cooperarea între agricultorii de subsistență, pepiniere, magazinele agricole și furnizorii de materii prime pentru (1) stabilirea serviciilor încorporate printr-o mai bună comercializare și măsuri de protecție a plantelor îmbunătățite și (2) creșterea productivității prin utilizarea răsadurilor de calitate. Scopul este de a reduce decalajul dintre cererea și oferta de pomi, create la nivel regional prin îmbunătățirea imaginii agricultorilor de subsistență către „cumpărătorii mai atrăgători”.

Al doilea domeniu urmărește să îmbunătățească cooperarea dintre actorii de-a lungul lanțului valoric, inclusiv principalii cumpărători de pomi, și să creeze legături comerciale prin cunoștințe îmbunătățite și acces la informații. Aceasta include o sugestie de a facilita dezvoltarea unor canale/ instrumente de comunicare eficiente între cumpărători și grupurile de agricultori; a îmbunătăți accesul la piețele locale și internaționale pentru agricultorii care lucrează în sectorul pomicol; și integrarea femeilor și persoanele cu dizabilități în sector, lucrând cu instituții de formare și educație.

A treia și ultima zonă de intervenție se axează pe crearea unei sinergii între actorii funcțiilor de sprijin și părțile interesate ale guvernului pentru a conduce la o strategie mai coezivă pentru sectorul pomicol din țară.

În cele din urmă, trebuie remarcat faptul că, deși această analiză este considerată cuprinzătoare, proiectul trebuie să se străduiască să revizuiască, să actualizeze și să se bazeze pe eforturile sale, pe măsură ce echipa de proiect adună mai multe perspective asupra sectorului, a constrângerilor sale și a actorilor de pe piață. Acest lucru va ajuta proiectul să se adapteze și să se realizeze într-un mod mai adecvat într-un sector în schimbare rapidă.

Anexa A: Bibliografia

- Agencia pentru intervenții și plăți în agricultură (AIPA). 2020. Broșură privind măsurile de sprijin aferente Regulamentului de subvenționare 2017-2021. http://aipa.gov.md/sites/default/files/Brosura_subventii%20clasice_ro_final-14.01.20_0.pdf
- Proiectul AMIB - Pomoșoare/Fundația HEKS-EPER Moldova. 2016. Raport de referință „Îmbunătățirea producției și accesul pe piață pentru cultivatorii de pomușoare din nordul și centrul Moldovei”.
- . 2018a. Raportul final „Îmbunătățirea producției și accesul pe piață pentru cultivatorii de pomușoare din nordul și centrul Moldovei”.
- . 2018b. Raport „Impactul schimbărilor climatice: sectorul pomușoarelor în Republica Moldova”. Unitatea Consolidată pentru Implementarea și Monitorizarea Proiectelor în domeniul Agriculturii (UCIMPA). 2020. Proiectul „Agricultura competitivă în Moldova” (MACP) 2012–2021. <http://www.capmu.md/en/>
- Crivoi, Luminita. 2020. “Instalarea sistemului de irigare. Avantaje și costuri” (Installing irrigation systems. Benefits and costs). <https://agrobiznes.md/instalarea-sistemului-de-irigare-avantaje-si-costuri.html>
- EU4Moldova. 2020. Pagina principală <https://eu4moldova.md/en>
- Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură. 2014. Restricțiile Rusiei asupra importurilor de produse agricole și alimentare: o evaluare inițială. <http://www.fao.org/3/i4055e/i4055e.pdf>
- . 2020a. Platforma de cunoștințe despre agricultura de familie. <http://www.fao.org/family-farming/countries/mda/en/>
- . 2020b. Bază de date deschisă. <http://www.fao.org/faostat/>
- . 2020c. Micii agricultori și gospodăriile agricole de familie din Republica Moldova. <https://doi.org/10.4060/ca9836en>
- . 2020d. Consolidarea capacității producătorilor mici de pomușoare din Moldova. Faza II.
- Fondul internațional pentru dezvoltarea agriculturii (IFAD). 2020. Granturi. <https://www.ucipifad.md/en/granturi/>
- Organizația Internațională a Muncii. 2015. Dezvoltarea lanțului valoric pentru munca decentă: Crearea locurilor de muncă și îmbunătățirea condițiilor de muncă în sectoarele vizate. https://www.ilo.org/empent/areas/value-chain-development-vcd/WCMS_434363/lang--en/index.htm
- . 2016. O abordare a sistemelor de piață față de munca decentă. https://www.ilo.org/empent/Projects/the-lab/WCMS_537328/lang--en/index.htm
- Institutul de Standardizare din Moldova. 2020. Date deschise în domeniul standardizării. <https://www.standard.md>
- Centrul de Comerț Internațional. 2020a. Harta comerțului internațional. https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c498%7c%7c%7c0810%7c%7c%7c4%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1
- . 2020b. Statistici comerciale internaționale 2001–2020 <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>
- Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM). 2019. Programul național de dezvoltare a horticulturii pentru anii 2020–2026.
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. 2020. Evaluare la nivel național privind îndeplinirea angajamentelor luate în baza Declarației de la Beijing și a Platformei de acțiune, Beijing +25., pp 21–22. https://unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Moldova.pdf
- Asociația “Pomușoarele Moldovei”. 2020. Date deschise. <http://eng.pomusoare.md/despre-noi/>
- Mordor Intelligence. 2020. “Fresh Berries Market – Growth, Trends, Covid-19 Impact, and Forecasts (2021–2026)”. <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/fresh-berries-market>
- Agencia Națională pentru Siguranța Alimentelor. 2020. Date deschise. <https://www.ansa.gov.md>
- Agencia Națională pentru Dezvoltare Rurală. 2020. Date deschise despre proiectele implementate. <https://acsa.md/proiecte/>
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. 2019a. Activitatea agricolă a micilor producători agricoli din Republica Moldova. https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Activitatea_agricola/Activitatea_agricola_editia_2020.pdf
- . 2019b. Ancheta Forței de Muncă. <https://www.ilo.org/surveyLib/index.php/catalog/3126>
- . 2020. Anuarul statistic al Republicii Moldova.

- . 2020–2021. Banca de date statistice. <https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/en/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>
- . 2021. Ancheta privind utilizarea timpului 2019. Banca de date statistice. <http://statbank.statistica.md>
- Centrul Național de Verificare și Certificare a Producției Vegetale și Solului. 2020. Date deschise. <https://www.carantina.md>
- Conferința națională „Fructele și pomuşoarele Moldovei”. Organizat de FAO, FARMS, BERD Moldova. 2018. Materiale de prezentare.
- Centrul Național de Verificare și Certificare a Producției Vegetale și Solului. 2020. Date deschise. <https://cnddcm.msmps.gov.md/>
- Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă. Date oficiale. <https://cnddcm.msmps.gov.md/>
- Școala Profesională Nisporeni. 2020. Informații deschise despre cursurile pentru cultivatorii și prelucrătorii de pomuşoare. <http://spnisporeni.educ.md/cultivator-procesator-a-culturilor-bacifere/>
- Pagina oficială a Republicii Moldova. 2020. Despre Republica Moldova, <http://www.moldova.md/ro/node/47>
- Pompuș, Irina. 2020. “Unde și la ce preț s-au vândut pomuşoarele din Moldova în 2020.”. <https://agrobiznes.md/unde-i-la-ce-pre-s-au-vandut-pomuoarele-din-moldova-in-2020.html>
- Centrul Springfield. 2014. Ghidul operațional pentru abordarea „A face piețele să funcționeze pentru cei săraci”/ Making Markets Work for the Poor (M4P). A doua ediție. <https://www.springfieldcentre.com/the-operational-guide-for-making-markets-work-for-the-poor-2nd-edition/>
- Centrul de Stat pentru Certificarea și Aprobarea Produselor Fitosanitare. 2020. Date deschise. <https://www.pesticide.md>
- Baza de date Comtrade a Organizației Națiunilor Unite. 2020. Comerț internațional cu bunuri și servicii. <https://dit-trade-vis.azurewebsites.net/>
- Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen, Abilitarea Femeilor UN Women, Comisia Economică a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa UNECE, Biroul Național de Statistică. 2016. Profilul femeilor din mediul rural. https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20moldova/attachments/publications/2017/08/womens%20profiles%20-%20en/01%20women_rural_eng.pdf?la=en&vs=742
- MiDL PNUD. 2020a. Migrația și dezvoltarea locală (faza 2). https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/MIDL_Project_2.html
- MiDL PNUD. 2020b. Comunități durabile și rezistente prin abilitarea femeilor. <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/sustainable-resilient-communities-through-women-empowerment.html>
- Comisia Economică a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa. 2019. Revizuire la nivel național privind îndeplinirea angajamentelor luate în baza Declarației de la Beijing și a Platformei de acțiune, Beijing + 25. https://unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Moldova.pdf
- Organizația Națiunilor Unite Moldova. 2020. ONU Moldova Covid-19 Rezumat tematic Agricultură. <https://moldova.un.org/en/47086-un-moldova-covid-19-thematic-brief-agriculture>
- Banca Mondială. 2020. Date deschise. <https://data.worldbank.org/>
- Forumul Economic Mondial. 2020. Raportul privind disparitatea de gen la nivel mondial. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

Anexa B: Lista interviurilor de cercetare

1.	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM)
2.	Agenția pentru Intervenții și Plăți în Agricultură (AIPA)
3.	Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA)
4.	Departamentul local de agricultură
5.	Agricultura Performantă în Moldova (APM)
6.	Agenția Națională pentru Dezvoltare Rurală (ACSA)
7.	Asociația "Pomuşoarele Moldovei"
8.	Informator cheie - Cultivator de pomuşoare (1)
9.	Informator cheie - Cultivator de pomuşoare (2)
10.	Informator cheie - Cultivator de pomuşoare (3)
11.	Informator cheie - Cultivator de pomuşoare (4)
12.	Informator cheie - Cultivator de pomuşoare (5)
13.	Întreprindere de prelucrare mică
14.	Companie de prelucrare mare (1)
15.	Companie de prelucrare mare (1)
16.	Pepinieră
17.	Agent intermediar
18.	Instituție ÎPT
19.	Exportator de pomuşoare
20.	Furnizor de inputuri

ilo.org/budapest

ILO Office for Central and Eastern Europe
14 Mozsár utca
Budapest H-1066
Hungary